

Stockholms Universitet
Socialantropologiska Institutionen

Västerländska tankedrag som påverkat den svenska
sexköpslagens förarbeten.

C-uppsats
Höstterminen 2000

Av: Petra Östergren
Handledare: Don Kulick

INTRODUKTION	2
<i>Bakgrund</i>	2
<i>Syfte</i>	3
<i>Upplägg</i>	5
<i>Den juridiska processen</i>	6
<i>Sexköpslagen - bakgrund</i>	7
<i>Barnad konferensen</i>	9
<i>Gayle Rubin</i>	11
<i>Rubin och lagar kring sexualitet</i>	13
ANALYS	14
<i>Sexlagar</i>	14
<i>Det hierarkiska systemet av sexuella värderingar</i>	16
<i>Dominoteorin av sexuell fara</i>	30
<i>Sexuell essentialism</i>	37
<i>Avsaknad av förståelsen om en godartad sexuell variation</i>	42
<i>Sexnegativitet</i>	44
<i>Sexualitetens uppblåsta betydelse</i>	48
SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	50
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	57

Introduktion

Bakgrund

”Sex är en förtrycksvektor” skriver antropologen Gayle Rubin, men menar att sexualiteten tillhör ett outforskat område när det gäller dess roll som bas för social stratifikation, förtryck och förföljelse av erotiska minoriteter. Hon anser att det därför behövs en radikal och avgränsad teori om sexualitet, en teori som utgår från sexualitet och utifrån det lägger till andra sociala stratum. Denna teori är dock svår att utveckla på grund av flera ihållande och underliggande tankedrag och antaganden om sexualitet i den västerländska kulturen. Dessa är så genomgående att de sällan ifrågasätts och därför har en tendens att återuppstå i olika politiska sammanhang och teorier – även de som kallas radikala. Dessa tankedrag och antaganden kanske har ny retorik i dessa sammanhang menar Rubin, men de innehåller ändå

samma grundläggande axiomer, vilket gör att de västerländska normerna och hierarkierna kring sexualitet reproduceras gång på gång.¹

I Sverige har det de senaste decennierna genomförts en rad politiska åtgärder som syftat till att öka jämställdhet och jämlikhet mellan olika grupper, och minska mängden förtryck som riktat sig mot grupper bl.a. baserat på kön, sexualitet och etnicitet.² En av de senaste stora åtgärderna var ”Kvinnofridslagarna”, en grupp lagändringar och andra åtgärder som syftade till att öka jämställdheten mellan kvinnor och män. Regeringen skriver angående detta:

Sverige anses av många vara världens mest jämställda land. Inte i något land är t.ex. kvinnorepresentationen i riksdag och regering, landsting och kommuner lika hög som i Sverige. Svenska kvinnor har också världens högsta förvärvsfrekvens och därmed goda möjligheter till egen försörjning. Både kvinnor och män har goda möjligheter till egen försörjning. Både kvinnor och män har goda möjligheter att kombinera förvärvsarbete med ett aktivt föräldraskap.

På många områden råder dock alltjämt obalans i maktförhållandet mellan könen. Det mest extrema exemplet på en sådan obalans är det våld som män riktar mot kvinnor som de har eller har haft en nära relation till. Det är en form av våld som kvinnor i alla samhällen utsätts för, om än i olika omfattning.³

En av de lagar som ingick i Kvinnofridslagarna var att kriminalisera köp, och försök till köp, av sexuella tjänster. Denna handling anser regeringen vara ett ”närbesläktat ämne” till mäns våld mot kvinnor, och ”ovärdigt” och ”oacceptabelt” i ett jämställt samhälle.⁴ Med den skärpta lagstiftningen ville man därför ”markera samhällets avståndstagande” till bl.a. prostitution.⁵

Syfte

Den svenska sexköpslagen ingick i en grupp lagar och samhällseliga åtgärder som hade till syfte att förbättra situationen för kvinnor och minska obalansen i ”maktförhållandet” mellan kvinnor och män. Detta är en politik som kan sägas vara radikal (dvs. den ämnar att gå till roten av ett problem och förändra det), och den retorik som används i förarbetena till lagen är påverkad av de senaste trettio årens radikala kvinnorörelse. Rubin menar dock att det är svårt att utveckla en radikal teori om sexualitet på grund av flera olika västerländska tankedrag om sexualitet.

¹ Rubin (1992), s. 275

² Som t.ex. lagstiftning mot hets mot folkgrupp, partnerskapslagen för samkönade par samt jämställdhetslagen.

³ *Kvinnofrid*, s. 20 f.

⁴ *Kvinnofrid*, s. 22

⁵ *Kvinnofrid*, s. 23

Mitt ursprungliga syfte med denna uppsats var att enbart undersöka huruvida dessa tankedrag gick att finna i förarbetena till den svenska sexköpslagen, och att i sådana fall ge konkreta exempel på dessa. Relativt omgående fann jag att så var fallet. Samtliga sex tankedrag som Rubin hävdar försvårar utvecklandet av en radikal sexualteori fanns representerade. Detta skulle kunna leda till en intressant diskussion. För om det är så att detta får till följd, som Rubin anser, att de västerländska normerna och hierarkierna kring sexualitet reproduceras i dessa (s.k.) radikala ideologier – kan då sexköpslagen sägas grundas på en jämställdhets ideologi, och blir dess effekt ett mer jämställt samhälle? Antropologen Carol Vance hävdar att 1970- och 1980-talets radikala kvinnorörelse återskapade delar av det gamla genussystemets premisser och att det bland annat var därför kvinnor på olika sätt försökte kontrollera den manliga sexualitetens offentliga uttryck (som till exempel pornografi). Så även denna fråga kan ställas vad gäller sexköpslagens effekter. Detta är dock en frågeställning som jag enbart kommer att beröra kort, men som jag anser kan finnas med under läsningen av uppsatsen. Det är flera saker som framkommit när jag har analyserat förarbetena till sexköpslagen som jag tycker är särskilt intressanta och som jag däremot har diskuterat närmare i uppsatsen. Det finns starka drag av sexuell essentialism, vilket är ett av de tankedrag Rubin presenterar. Detta innebär en förståelse av att kvinnor och män i grunden är på ett visst sätt sexuellt, och att detta sätt är dem sinsemellan olika. I sexköpslagen sägs bland annat män, till skillnad från kvinnor, inneha en större förmåga att kunna isolera sexuella aktiviteter som enskilda händelser, något kvinnor inte kan då de är mer ”känslomässigt involverade” när de har sex. Dessutom framkommer det att mäns sexualitet verkar förstås som en aggressiv drift som kvinnor blir offer för. Detta är en förståelse av män och kvinnor och sexualitet som starkt ifrågasatts och diskuterats de senaste decennierna, både inom och utanför samhällsvetenskapen. En intressant aspekt är att man i förarbetena verkar placera manlig homosexuell prostitution *över* den heterosexuella prostitutionen i det hierarkiska systemet av sexuella värderingar. Vanligtvis uppfattas homosexuell praktik statusmässigt befinna sig under heterosexuell. Jag har förklarat detta fenomen genom att sammanföra det som Rubin kallar för ”sexualsystemet” med det västerländska genussystemet.

Det kan även ur ett antropologiskt perspektiv vara intressant att notera vilket empiriskt underlag som resonemangen om bl.a. den sexsäljande personen baseras på. Trots att man erkänner manlig homosexuell prostitution, och att det finns män som säljer sexuella tjänster till kvinnor, återfinns inte denna erfarenhet med i det allmänna resonemanget om varför individer säljer sexuella tjänster och vilka skador som man anser att prostitutionen leder till (vilket enligt förarbetena är allt från känslomässiga störningar för alla inblandade parter till att

den motverkar strävandet efter ett jämställt samhälle). Inte heller problematiseras vilken grupp av kvinnliga sexsäljare som varit tillgängliga för forskning - nämligen en grupp gatuprostituerade som frivilligt tagit kontakt med socialarbetare och socionomer vars uttalade uppgift har varit att hjälpa de kvinnor som vill upphöra med prostitutionen. Underlaget för denna grupp kvinnor är dessutom enligt förarbetena i klar procentuell minoritet jämfört med den totala andelen sexarbetare. Med den långvariga och ständigt pågående antropologiska diskussionen om hur empiriskt material skall samlas kan därför underlaget för förarbetena till sexköpslagen diskuteras.

Den typ av sexualitet som i förarbetena framhålls som god är den som är förknippad med kärlek, närhet och människans förmåga att ”utelämnas” sig själv i en ”genuin” mänsklig kontakt. Detta kan med Rubins modell ses som en del av ett hierarkiskt system av sexuella värderingar. Enligt henne finns det en viss typ av sexuell aktivitet och de sexuella aktiviteternas syfte som anses vara bättre än någon annan, och hon menar att lagar är ett av de sätt ett sådant system upprätthålls. Med hjälp av analysen i denna uppsats visar jag, i likhet med Rubin, att en av de sexuellt ”kaster” som redan befunnit sig långt nere i hierarkin, nämligen sexarbetarna, med hjälp av sexköpslagen ytterligare kan stigmatiseras och deras position i hierarkin cementeras. Men jag vill hävda att genom förarbetena och lagen skapas, eller kanske snarare synliggörs, ytterligare en sexuell ”kast” som inte Rubin nämnt, nämligen män som köper sexuella tjänster av kvinnor.

Rubin föreslår att istället för att förvänta sig att alla människors sexualitet skall anpassas till ett enda sexualideal borde man anamma ett mer antropologiskt förhållningsätt. Detta innebär enligt henne bland annat att istället för att uppfatta andra kulturers olika vanor som konstiga eller ”äckliga” se dem som unika uttrycksätt för mänsklig uppfinningsrikedom. Jag vill därför även med denna uppsats ge exempel på hur svensk jämställdhets och sexualpolitik skulle kunna förbättras genom att ta antropologisk teori och metod i beaktande. Detta anser jag vara viktigt för att undvika ökad stigmatisering av redan utsatta grupper och för att förbättra de befintliga analytiska redskapen kring makt, kön och sexualitet.

Upplägg

Det teoretiska material jag använt mig av är främst en artikel Gayle Rubin presenterade i anslutning till en konferens i USA i början av 1980-talet och som senare publicerades i bokform. Jag har även använt mig av introduktionen till samma bok och en artikel skriven av antropologen Carol Vance.⁶ För bakgrundsinformation om Gayle Rubin har jag använt mig av en intervju utförd av Judith Butler.⁷

Uppsatsen kommer att inledas med en genomgång av den svenska juridiska processen och bakgrunden till sexköpslagen. De förarbeten till en lag som kan studeras är direktiv, betänkanden, regeringspropositioner, rapporter, utskottsutlåtanden och riksdagsprotokoll. I denna uppsats har jag använt mig av material från de tre förstnämnda, och då särskilt fokuserat på *motiven*, alltså redogörelsen för de tankegångar som ligger till grund för lagstiftningen. I direktiven och i utredningen ”Könshandeln” som sexköpslagen är baserad på, finns motiven invävda i hela texten. I regeringens proposition ”Kvinnofrid” finns dessa på två olika platser, dels i början av propositionen, under rubriken ”Allmänna utgångspunkter”⁸ där prostitution kortfattat tas upp, och dels under rubriken ”Skäl för regeringens förslag och bedömning”⁹ i kapitlet som specifikt behandlar sexköpslagen. Utredaren för ”Könshandeln” från 1993 skriver att hon utgick från 1977 års prostitutionsutredning¹⁰ vad gäller analyser och beskrivning av prostitutionens orsaker och förutsättningar. Dessa analyser redogörs för i ”Könshandeln”, men jag har inte tittat närmare på eventuella skillnader i motiv, analyser och beskrivningar mellan de två utredningarna.

Efter att ha beskrivit den juridiska processen och bakgrunden till sexköpslagen ger jag en övergripande introduktion över det teoretiska material jag använder mig av och det kontext som det skapades i. Därefter applicerar jag de tankedrag kring sexualitet Gayle Rubin menar finns i den västerländska kulturen på sexköplagens förarbeten. Slutligen sammanfattar jag uppsatsens resonemang och slutledningar.

Den juridiska processen

Innan en svensk lag blir till sker förarbeten i olika steg vilket oftast tar flera år. Förslag om lagändring väcks genom motioner eller allmän debatt som resulterar i att regeringen ger

⁶ "Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality." Carole S. Vance (ed.) 1992. London: Pandora Press. Utgiven för första gången 1984.

⁷ Butler (2000)

⁸ *Kvinnofrid*, s. 20

⁹ *Kvinnofrid*, s. 104

¹⁰ "Prostitutionen i Sverige, bakgrund och åtgärder", SOU 1981:71

direktiv till en utredning i frågan. Utredningen görs antingen genom en kommitté, eller som i fallet för sexköpslagen, en enmansutredning. När denna utredning är klar lämnas ett betänkande som trycks och som ingår i en serie som heter ”Statens offentliga utredningar” (SOU) där motiv till lagändring och förslag på lagtext finns. Motiven är en redogörelse för de tankegångar som betänkandet är grundat på.

Nästa steg i den juridiska processen är att betänkande går ut på remissbehandling hos myndigheter, organisationer, m.fl. Baserat på dessa svar skall sedan vederbörande statsdepartement bearbeta materialet, men när det gäller centrala lagfrågor sker denna bearbetning i Justitiedepartementet. I fallet med sexköpslagen skedde bearbetningen inom Arbetsmarknadsdepartementet. Om det är nödvändigt hämtas sedan ett yttrande från lagrådet för ett utlåtande, och därefter kan förslaget komma att behöva behandlas än en gång i departementet. Nästa stora steg är att regeringen skriver en proposition till riksdagen. Där behandlas propositionen först i utskott och sedan i plenum. Om propositionen bifalles blir detta anmält i en skrivelse till regeringen som promulgerar (utfärdar) lagen.¹¹

Sexköpslagen - bakgrund

Frågan om stiftandet av en sexköpslag aktualiserades i början av 1990-talet då ett flertal motioner lades fram i riksdagen. I dessa föreslogs bl.a. åtgärder mot prostitution, vård och rehabilitering av prostituerade samt kriminalisering av parterna i prostitutionen.¹² Till en följd av motionerna togs därefter frågan upp hösten 1992 av socialutskottet¹³ och justitieutskottet¹⁴. I betänkandet över motionerna skrev justitieutskottet att vidare åtgärder för att hejda prostitutionen borde övervägas, som t.ex. en kriminalisering.¹⁵ Riksdagen anslöt sig till utskottets ståndpunkt och chefen för Socialdepartementet, Bengt Westerberg, blev av regeringen bemyndigad att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att ”göra en översyn av samhällets åtgärder mot prostitution och bl.a. utarbeta förslag till förbättringar av samhällets insatser mot prostitution”¹⁶. Justitierådet Inga-Britt Törnell blev förordnad särskild utredare och biträdades av flera sakkunniga och experter. Utredningen tillsattes 1993 och antog namnet

¹¹ Malmström och Agell (1999)

¹² *Könshandeln*, s. 36

¹³ 1992/93: SoU2, prot.21 enligt *Könshandeln*.

¹⁴ 1992/93: JuU 15 enligt *Könshandeln*.

¹⁵ *Könshandeln*, s. 36

¹⁶ *Kvinnofrid*, s. 19

”1993 års prostitutionsutredning”. Betänkandet från 1993 års prostitutionsutredning var klart efter två år och kallades ”Könshandeln”.¹⁷

Samma år som prostitutionsutredningen tillsattes, tillkallades en kommission med uppdrag att ”utifrån ett kvinnoperspektiv göra en översyn av frågor som rör våld mot kvinnor och föreslå åtgärder för att motverka sådant våld”¹⁸. Denna kommission antog namnet ”Kvinnovåldskommissionen” och lämnade sitt slutbetänkande ”Kvinnofrid”¹⁹ år 1995. Dessa två utredningar, ”Könshandeln” och ”Kvinnofrid”, samt en rapport ”Sexuella trakasserier och arbetsgivarens ansvar”²⁰, låg till grund för den proposition som regeringen överlämnade till riksdagen i början av 1998: ”Kvinnofridspropositionen”. Regeringens proposition ”Kvinnofridspropositionen” föreslog dels olika lagändringar och dels andra åtgärder som syftade till att minska mäns våld mot kvinnor. Ett av lagförslagen var att kriminalisera köp av sexuella tjänster.²¹

Prostitutionsutredaren föreslog följande åtgärder i sitt betänkande: att ett nationellt center för arbete mot prostitution inrättas, att båda parterna i prostitution kriminaliseras och att koppleribrottet utvidgas att även innefatta framställning av pornografiska bilder eller filmer.²² Regeringen beslöt däremot att ge socialstyrelsen i uppdrag att följa och samla kunskap om prostitutionens omfattning och utveckling, sammanställa kunskap om de sociala insatser som bedrivs på lokal nivå och ge stöd till utveckling och förbättring av insatserna. Eftersom detta inte gällde en lagändring kunde regeringen besluta det på egen hand. Vad gällde utvidgningen av koppleribrottet avsåg regeringen detta med motiveringen att ett sådant förslag fick konsekvenser för både tryckfriheten och yttrandefriheten, vilket de menade inte var tillräckligt belyst av utredningen, utan förslaget istället skulle övervägas i en ny utredning om sexualbrott. Regeringen ville inte heller att båda parter i prostitutionen skulle kriminaliseras, utan enbart den som köper sexuella tjänster. Regeringens förslag lød: ”Att mot ersättning skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse skall förbjudas genom införandet av en särskild lag om förbud mot köp av sexuell tjänster. Påföljden för brottet skall vara böter eller fängelse i högst sex månader. Även försök skall vara straffbart.”²³

Lagen som röstades igenom av riksdagen den 29 maj 1998 vann laga kraft den 1 januari 1999. 181 riksdagsledamöter röstade för förslaget, 92 emot, 63 stycken var frånvarande och

¹⁷ *Kvinnofrid*, s. 19

¹⁸ *Kvinnofrid*, s. 19

¹⁹ SOU 1995:60 enligt *Kvinnofrid*.

²⁰ drn A97/3077/JÄM enligt *Kvinnofrid*.

²¹ *Kvinnofrid*, s. 19 f.

²² *Könshandeln*, s. 209 ff.

²³ *Kvinnofrid*, s. 100 ff.

13 avstod.²⁴ Samtliga andra lagförslag i ”Kvinnofridspropositionen” antogs samma dag och vann laga kraft vid olika tidpunkter.

Lagen mot köp av sexuella tjänster lyder:

Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för *köp av sexuella tjänster* till böter eller fängelse i högst sex månader.

För försök döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

(kursivering i original)

Barnradkonferensen

En av de mest betydelsefulla händelserna för västerländsk feministisk sexualteori och -politik var konferensen ”*Towards a Politics of Sexuality*” som hölls på Barnard Universitetet i USA 1982. Konferensen var inte bara en av de mest inlytelserika och omtalade under sin tid, utan anses även markera slutet på den amerikanska anti-porr rörelsens dominans i den feministiska analysen av makt och sexualitet.²⁵ Barnardkonferensen hade förberetts av feministiska akademiker, författare och aktivister i syfte att få en möjlighet att diskutera det man menade var en av de mest centrala och samtidigt svåra feministiska frågorna; hur skulle feminismen kunna minska den sexuella faran kvinnor utsattes för och samtidigt öka deras sexuella njutning - utan att för den skull försaka hur kvinnor värderade och rapporterade de båda?²⁶ Problemet i den feministiska anti-porr teorin och -politiken var enligt Carol Vance, en av initiativtagarna och konferensens akademiska samordnare, att denna i allt för stor utsträckning betonade kvinnors sexuella utsatthet. Detta ledde till att det gamla genussystemets premisser återskapades och att man började förespråka sexuell trygghet för kvinnor. Detta skedde genom att försöka kontrollera den manliga sexualitetens offentliga uttryck, som att män inte skulle producera eller bruka pornografi.

Genom att tala om och ifrågasätta kvinnors sexuella utsatthet bröt anti-porr rörelsen förvisso med ett förtryckande system (som inte tillät att man offentligt talade om mäns våld mot kvinnor), men eftersom fokuseringen fortfarande låg på fara, och inte njutning, kom det inte

²⁴ Riksdagsprotokoll 1997/98:115. Fördelningen av rösterna uppdelat på partierna var följande. För förslaget: 133 (s), 19 (c), 2 (fp), 15 (v), 12 (mp). Emot: 1 (s), 73 (m), 1 (c), 16 (fp), 1 (v). Avstod: 1 (s), 1 (fp), 1 (mp), 10 (kd). Frånvarande: 26 (s), 7 (m), 7 (c), 7 (fp), 6 (v), 5 (mp), 5 (kd).

²⁵ Vance (1992), s. xxii

²⁶ Vance (1992), s. xx

kvinnor till gagn i det långa loppet. Feminismen, menar Vance, hade lyckats offentliggöra saker som våldtäkt och incest, men eftersom anti-porr rörelsen tolkade dessa berättelser som ett tecken på backlash och ökat våld mot kvinnor och hävdade att kvinnor är mer sårbara sexuellt nu än någonsin, ansågs det att kvinnor därför borde vänta med att diskutera och utforska sin sexualitet tills tiderna är ”tryggare” för dem, d.v.s. när de inte kan bli utsatt för sexuellt våld. Problemet med detta är att den tiden helt enkelt kanske aldrig kommer.²⁷

Ytterligare ett sätt som det gamla genussystemet återskapades på var när anti-porr rörelsen angav vilken typ av sexualitet som var ”bra” respektive ”dålig” för kvinnor. Detta menar Vance sammanfaller med den allmänna kulturens normer kring kvinnlig sexualitet; kvinnor skall känna skam över sin sexualitet och kvinnors sexualitet är inte viktig överhuvudtaget.²⁸

Ett annat syfte med Barnard konferensen var att undersöka hur kvinnor kunde skapa och arbeta mot en gemensam vision som både erkände och gav utrymme för olikhet (vad gällde klass, etnicitet, fysisk förmåga, sexuell identitet etc.) inom den feministiska gruppen, något som länge upplevts som ett problem.²⁹ Gayle Rubin presenterade artikeln ”*Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*” där hon bl.a. visar hur det västerländska kulturella systemet organiserar hierarkiska sexuella system. Privilegierade former av sexualitet beskyddas och belönas, medan de mindre privilegierade är utsatta för stigmatisering och osynliggörande, något som delvis kan förklara varför det är så svårt för feministiska grupper att erkänna sexuell olikhet mellan kvinnor.³⁰ Många politiskt aktiva feminister ville t.ex. inte till en början erkänna lesbiska kvinnors närvaro, de ansågs ge kvinnokampen dåligt rykte, eller med Vances ord, vara ”dålig PR” för kvinnorörelsen. Senare tog stora delar av kvinnorörelsen avstånd från kvinnor som praktiserade sado-masochism eller lesbiska som identifierade sig som butch eller femme.³¹

Framförallt ville man med konferensen undersöka hur man kunde stimulera utvecklandet av en analys av sexualiteten, och inte stanna vid de steg som nu togs i samband med konferensen. Detta var något som inte är helt enkelt för kvinnor enligt Vance.³² De rädslor som väcks i fråga om kvinnlig sexualitet beror inte enbart på hotet om manligt våld. Sexualiteten sätter även igång många psykologiska rädslor, som rädslan om sammansmältning med någon annan person, utsuddandet av kroppsgränser, irrationella kopplingar, infantila minnen, konkurrensfrågor m.m. Vance menar också att det inte heller går

²⁷ Vance (1992), s. 6

²⁸ Vance (1992), s. 6 f.

²⁹ Vance (1992), s. xx

³⁰ Rubin (1992), s. 280 ff.

³¹ Vance (1992), s.19 f.

att påstå att sex varken är alltigenom gott eller ont, utan dess kännetecken är just dess komplexitet, mångfald av betydelser, sensationer och sammankopplingar.³³

Sexualiteten är även en utmaning för feministisk teoribildning enligt Vance. Den är en skärningspunkt för flera delar av den mänskliga existensen; politiska, sociala, ekonomiska, historiska, personliga och erfarenhetsmässiga, och binder samman beteende med tanke, fantasi med handling. Vance efterlyser därför en mer sofistikerad analys och metodologi som erkänner dessa områden och deras många beröringspunkter. Hon menar att för att få detta till stånd krävs det att man inte använder sig av enkla generaliseringar och undantar subjekt och perspektiv. Man måste även upphöra att anta att symboler har enhetliga betydelser som är givna av den dominerande kulturen. Den individuella responsen till symboler och bilder menar hon måste sättas i anknytning till betraktarens ”kulturella ramar, genklanger, kopplingar och personliga erfarenheter”.³⁴

Den person som främst skapade en sådan analys är Gayle Rubin i sin artikel ”*Thinking Sex...*”. Rubins eget syfte med artikeln var att skapa en radikal teori om sexualitet; hon ville visa hur sexualiteten var ännu en form av social stratifiering, men en form som ditintills inte uppmärksammats. Det är av yttersta vikt att göra detta eftersom det enligt henne enbart är på detta sätt som sexuell orättvisa kan bekämpas.³⁵

Gayle Rubin

Gayle Rubin hade länge varit involverad i den feministiska och homosexuella diskursen och politiken, och bl.a. tidigare skrivit den inflytelserika artikeln ”*The Traffic in Women*”³⁶. Flera viktiga sexualpolitiska förändringar i USA de sista åren under 1970-talet inspirerade henne att skriva artikeln ”*Thinking Sex...*”. De förändringar som fick henne att reagera var den nya bögorienterade sexualpolitiken som växte fram samt bildandet av den första lesbiska sado-masochistiska organisationen vilket skedde parallellt med att anti-porr rörelsen blev en del av feminismen (vilka var motståndare till sado-masochism). Debatten om transsexualism tog dessutom fart och Rubin vände sig mot den biologiska determinism som kvinnorörelsen reagerade med när den fastslog att en kvinna var en person som föddes med en kvinnlig fysiologi, och transsexuella kvinnor därför inte var välkomna i kvinnorörelsen. Den viktigaste

³² Vance (1992), s. xx

³³ Vance (1992), s. 5

³⁴ Vance (1992), s. 15

³⁵ Butler (2000), Rubin (1992)

³⁶ Rubin (1975)

förändring Rubin såg var dock den nya högers kampanjer och hur de organiserade sig kring sexualitet. Dessa ville höja straffen för sexuellt aktiva ungdomar, hindra homosexuella att uppnå sociala och medborgerliga rättigheter, pressa kvinnor till att föda barn etc. Rubin var orolig över den fara hon trodde kunde ligga i detta - att progressiva väljargrupper omedvetet skulle stödja reaktionära sexualpolitiska program om det inte fanns en oberoende analys som tydliggjorde sexuell stratifiering och erotisk förföljelse.

När Rubin granskade de politiska förändringarna märkte hon dock ganska snart att hennes egna metodologiska begrepp och redskap inte räckte till. Feminismen, som tidigare varit den ”privilegerade rörelsen” och politiska teorin för vissa frågor kring sexualitet och sexuella skillnader, analyserade inte sexuella handlingar på ett teoretiskt adekvat sätt. Hon menar att sexuellt beteende eller ”otillåtet begär” måste ses som skilt från genusförtryck (men inte nödvändigtvis orelaterat till det eller i motsättning till det). Inte heller inom sexualitetsforskningen fann hon den vetenskapliga stringens hon ansåg nödvändig, och den allmänna begreppsapparaten kring sexualitet var dessutom knapphändig. Rubin började skriva ”*Thinking Sex...*” kring 1977-78 och artikeln påbörjades innan hon läste Michel Foucaults banbrytande arbeten kring sexualitetens historia³⁷. Hans arbete inspirerade dock henne samt förtydligade vissa frågor.³⁸

Rubin anser att den västerländska industrialiseringen innebar nya former av social stratifikation och att man idag känner till dess uttryck vad gäller ojämlikhet när det kommer till klass, rasism, etnicitet, genus och homofobi, men inte vad gäller sexualitet. Sexualitet är dock en viktig komponent vad gäller social stratifiering och denna skär dessutom igenom annan social orättvisa:

Sex is a vector of oppression. The system of sexual oppression cuts across other modes of social inequality, sorting out individuals and groups according to its own intrinsic dynamics. It is not reducible to, or understandable in terms of, class, race, ethnicity, or gender.³⁹

Att det är svårt att utveckla en radikal teori om sexualitet beror enligt Rubin på att det finns flera ihållande tankedrag och antaganden i den västerländska kulturen som hindrar detta. Dessa tankedrag och antaganden är så genomgående att de sällan ifrågasätts och därför tenderar att återuppträffa i olika politiska sammanhang och teorier. Dessa kanske har ny retorik men innehåller samma reproducerande grundläggande axiomer. De sex tankedrag, eller axiomer, som Rubin diskuterar är (1) det hierarkiska systemet av sexuella värderingar, (2)

³⁷ Foucault (1980)

³⁸ Butler (2000)

dominoteorin om sexuell fara, (3) sexuell essentialism, (4) avsaknaden av förståelsen om en godartad sexualitet, (5) sexnegativitet, och (6) sexualitetens uppblåsta betydelse. Dessa tankedrag kommer att förklaras mer ingående längre fram i uppsatsen.

Rubin och lagar kring sexualitet

Gayle Rubin skiljer noga mellan olika typer av lagar kring sexualitet. Hennes diskussion berör inte sexuellt tvång, övergrepp eller våldtäkt, utan ”the myriad prohibitions on consensual sex and the `status` offenses such as statutory rape”.⁴⁰ (statutory rape=sexuellt umgänge med minderårig). I upprätthållandet av den sexuella differentieringen och stratifieringen anser hon att det kraftfullaste instrumentet är lagar även om dessa inte nödvändigtvis är en perfekt reflektion av samhällets rådande moraliska sexuella normer. Vissa av de sexuella handlingar som är mest föraktade, som sado-masochism och fetischism, är t.ex. inte är lika noggrant, eller fullständigt, reglerade av det juridiska systemet. Till det behövs fler instrument som religion, psykiatri och populärvetenskap, byråkrati och ”sexskandaler”. Enligt Rubin börjar sexuella beteendområden regleras juridiskt när de blir ”sociala problem” eller skapar politiskt rabalder. De nya regler och lagas som skapas efter varje sådan ”moralisk kampanj” eller ”sexscare” (eng.) kan ses som en slags ”fossila dokument” vars sediment är tjockast och har sin största potential i områden som involverar obscenitet, minderåriga, homosexualitet eller pengar.⁴¹

Lagarna kring sexualitet som införlivar förbudet mot att blanda sex med pengar (förutom om det sker inom äktenskapet) och lagarna som reglerar obscenitet anser Rubin är delar av den grupp lagar som gör nästan all kommers kring sexualitet illegal. Dessa lagar är förutom förordningar kring obscenitet, t.ex. anti-prostitutionslagar, villkor för alkoholutskänkning, samt andra förordningar som styr var och hur sexklubbar och sexaffärer (de som säljer och hyr ut pornografi och säljer sexleksaker m.m.) kan fungera. Dessa lagar gör att hela den kommersiella sexbranschen baseras på en underliggande kriminalitet. Verksamheten i sig är inte alltid olaglig, men kringgärdas av så många regler att den bara kan existera i ”juridiska kryphål”. Detta gör enligt Rubin att sexbranschen blir marginell, underutvecklad och förvrängd. Man kan inte investera i bättre eller andra produkter, eftersom man inte vet när och om dessa är lagliga. Hela den kommersiella aktiviteten måste överhuvudtaget inriktas på att

³⁹ Rubin (1992), s. 293

⁴⁰ Rubin (1992), s. 288

undgå fängelse och böter snarare än att leverera tjänster och varor, en situation andra branscher inte behöver ta hänsyn till. Denna situation gör även sexarbetare mer sårbara för exploatering och dåliga arbetsvillkor. Eftersom kommersiell sexualitet som prostitution är helt eller delvis olaglig kan inte sexarbetare⁴² organisera sig i fackförbund och agitera för bättre löner, bättre arbetsförhållande, större kontroll över sin situation och arbeta för att minska stigmat kring att vara sexarbetare.

Denna situation vänder sig Rubin mot. Hon jämför sexbranschen med den kommers som berör medicinska behandlingar, råd eller psykologisk hjälp. Om denna kommers var helt eller delvis illegal skulle den medicinska verksamheten inte vara särskilt tillfredsställande menar hon. Läkare, sjuksköterskor, apotekspersonal och terapeuter skulle kunna häktas när som helst den lokala "hälsopatrullen" fick ett infall. Detta är dock exakt den situation som prostituerade, sexarbetare och sexentreprenörer befinner sig i enligt Rubin. Hon vill med jämförandet av den medicinska branschen visa att oavsett vad man anser om den kapitalistiska kommersialismens begränsningar, så är inte denna typ av behandling socialt accepterat inom andra områden, och att den leder i sig till stora problem och är inte heller rättvis. Det finns inte något "socialistiskt" över det sätt på vilket kommersiell sexualitet exkluderas från marknadsekonomin, hävdar Rubin och citerar Marx. Han menade att kapitalism var progressiv i sin upplösning av förkapitalistisk vidskepelse, fördomar och de traditionella levnadsättets bojar: "Hence the great civilizing influence of capital, its production of a state of society compared with which all earlier stages appear to be merely local progress and idolatry of nature."⁴³ Just sexualitet tillåts dock inte förverkliga dessa positiva effekter av marknadsekonomin.⁴⁴

Analys

Sexlagar

⁴¹ Rubin (1992), s. 289

⁴² Termen "sexarbetare" har använts världen över sedan början av 1980-talet bland politiskt organiserade personer som säljer sexuella tjänster. Se t.ex. Kempadoo och Doezema (1998), Nagel (1997) och Perkins m.fl. (1994). Flera sexarbetare och aktivister för sexarbetares rättigheter har påpekat fördelarna med denna term. Den antyder, till skillnad från "prostituerad" inte en identitet eller ett slags socialt och psykologiskt drag hos kvinnor, utan som en inkomstbringande aktivitet eller arbete för både män och kvinnor (Kempadoo (1998), s. 3). Termen "sexarbete" och "sexarbetare" kommer därför att föredras av uppsatsförfattaren.

⁴³ Rubin (1992), s. 290

⁴⁴ Rubin (1992), s. 288 ff.

Den svenska lagstiftningen kring kommersiell sexualitet stämmer överens med Rubins påstående om att den kommersiella sexualiteten är kringgärdad av olika lagar som försvårar utövandet av verksamheten. Kommersiell sexualitet inkluderar flera olika områden, som pornografi, striptease, posering m.m., vilka alla i Sverige är kringgärdade av diverse lagar och förordningar som reglerar dess innehåll, spridning, utformande, sammanhang etc.⁴⁵ Denna uppsats fokuserar dock på prostitution, och nedanstående handlar därför enbart om lagar kring denna.

Tidigare var det enbart straffbart att köpa sexuella tjänster under vissa villkor, som att utlova eller ge ersättning, skaffa eller försöka skaffa tillfälligt sexuellt umgänge med någon som var under 18 år.⁴⁶ Detta gäller även den som inte insåg, men hade ”skälig anledning” att anta den andra inte var 18 år.⁴⁷ Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga⁴⁸ kan användas om en ung person betar sig på ett sätt som ”avviker från samhällets grundläggande normer”, som t.ex. att sälja sexuella tjänster eller uppträda på sexklubb. Denna lag gäller för personer som är upp till och med 19 år, och dessa personer blir då vanligen placerade på särskilda ungdomshem.⁴⁹ Den lag som tidigare främst syftat till att motverka prostitutionsverksamheten är lagen om koppleri.⁵⁰ Enligt 8 § brottsbalken (BrB) straffas den som främjar eller på ett ”otillbörligt” sätt får ekonomisk vinning av att någon annan har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Detta behöver inte vara en ”hallick”, utan kan även gälla en sambo eller partner till en person som säljer sex och som tar del av inkomsterna därav. Lagen om koppleri gäller även den som upplåtit en lägenhet eller lokal och som får veta om att den används för prostitutionsverksamhet, den som upplåter utrymme för sexannonser i tidningar, den som bedriver reseförmedling där sexuella tjänster säljs, den som förmedlar adresser till prostituerade, den som håller bordell, och den som psykiskt påverkar någon att prostituera sig m.m. Grovt koppleri i 9 § BrB gäller om den som begått gärningen främjat prostitution i större omfattning eller hänsynslöst utnyttjat någon annan, som att använda sig av någons drogberoende, framkallat drogberoende eller misshandlat en person i syfte att få denne att sälja sexuella tjänster. Med ersättning menas inte bara pengar, utan även ersättning i andra former.⁵¹ Som exempel på annan ersättning ges narkotika eller alkohol.⁵²

⁴⁵ Se till exempel Ordningslagen (1993:1617) som förbjuder offentliga pornografiska föreställningar. Till detta räknas föreställningar med levande aktörer där sexuella situationer eller händelseförlopp framställs på ett ”ohöljt” och ”utmanande” sätt. Denna lag gäller dock inte vid framförandet av ”konstnärliga” verk.

⁴⁶ 6 kap. 10 § BrB

⁴⁷ 6 kap. 11 § BrB

⁴⁸ Lagen om vård av unga (1990:52)

⁴⁹ *Könshandeln*, s. 64 f.

⁵⁰ 6 kap. 8 och 9 § § BrB

⁵¹ *Könshandeln*, s. 55 f.

Dessa lagar försvårar på olika sätt en sexarbetares verksamhet. De kan inte annonsera om sin verksamhet i tidningar, på Internet, etc. och har därför svårt att få kontakt med kunder. De kan inte heller ha en agent eller sekreterare som sköter bokningar och kundkontakter vilket skulle kunna underlätta den administrativa delen av arbetet. De kan inte heller arbeta tillsammans i lag med andra och dela inkomsterna, något som skulle minska riskerna att bli utsatta för hot och våld. Det är även svårt för en sexarbetare att sammanbo med en person som hon eller han har delad ekonomi med. Detta skulle innebära att någon annan får vinning av deras förtjänster och därför kan dömas för koppleri. Sexarbetarens personliga situation kan försvåras på grund av detta eftersom hon eller han inte kan dela bostad med sin partner, annan familjemedlem eller vän. Detta kan i sin tur få effekter på sexarbetarens allmänna välmående och därigenom affärsverksamhet. Sexarbetare kan inte heller arbeta inomhus i en lokal eller lägenhet, eftersom fastighetsägaren då kan dömas för koppleri, utan måste ta emot sina kunder utomhus eller i bil e.dyl. Detta gör att arbetsplatsen kan vara mycket skiftande och ske under svåra förhållanden. Den nya sexköpslagen gör att de inte ta emot kunder överhuvudtaget - kundens handling är numer illegal.

Rubin menar att stratifikationssystemet baserat på sexuellt beteende skapat en apparat för att kontrollera vissa sexuellt stigmatiserade personers rörelser och beskära deras frihet. Lagarna kring prostitution är en del av denna apparat, och den inbäddade ideologin i lagarna reflekterar de sexuella värderingshierarkierna.

Det hierarkiska systemet av sexuella värderingar

Ett straffbud skulle fylla en normbildande funktion och göra klart att prostitution inte är socialt acceptabelt. För många köpsköpare skulle risken för upptäckt, polisutredning och rättegång vara en starkt avhållande faktor. Även för många av kvinnorna skulle en kriminalisering få en avhållande effekt. Framför allt skulle kriminaliseringen utgöra ett effektivt medel för att hindra kvinnor att ge sig in i prostitution. Kvinnorna skulle också få en starkare ställning när det gällde att stå emot en påtryckare om de kunde hänvisa till att verksamheten var brottslig.⁵³

Mäns våld mot kvinnor är inte förenligt med strävandena mot ett jämställt samhälle och måste bekämpas på alla sätt. I ett sådant samhälle är det också ovärdigt och oacceptabelt att män skaffar sig tillfällig sexuella förbindelser med kvinnor mot ersättning.⁵⁴

Gayle Rubin utvecklar ingående en modell av ”det hierarkiska systemet av sexuella värderingar”, vilket är ett system där vissa sexuella handlingar värderas högre än andra och

⁵² *Kvinnofrid*, s. 136

⁵³ *Könshandeln*, s. 17 f.

⁵⁴ *Kvinnofrid*, s. 22

som upprätthålls på flera olika sätt, bl.a. genom lagstiftning. Hon menar att den moderna västerländska lagstiftningen fokuserar på att reglera vilken typ av åtrå som är passande, till skillnad från tidigare religiösa tabun som främst organiserades på basis av släktskapsformer. Dessa äldre tabun, och senare de lagar som stiftades på bibliska deklamationer, var avsedda att reglera olämpliga förbund och att ge rätt avkomma. Man fick inte vara släkt genom blodsband, detta räknades som incest, man fick inte vara av samma kön, vilket var homosexualitet, och man fick inte heller vara av olika arter – vilket räknades som bestialitet. Däremot, när medicinen och psykiatrin under 1800- och 1900 talet fick ökad makt över sexualiteten, skiftade kontrollen från att gälla släktskapsformerna till att istället handla om ”opassande former av åtrå”. Ett exempel på detta är tabuiseringen och regleringen av onani. De nya, moderna systemen, även utanför lagen, organiserar alltså idag enligt Rubin *kvalitéer* av erotisk upplevelse.

Det föreligger ingen tvekan om att sexköpslagen har till uppgift att vara normgivande, detta skriver både utredare och regering som visas i citaten ovan. Lagen skulle fylla en ”normbildande” funktion, och i ett jämställt samhälle (som man enligt regeringen strävar efter) är prostitution ”oacceptabelt”. Lagen har alltså till syfte att tala om för svenska medborgare vad som är ett korrekt sexuellt beteende, helt analogt med Rubins påstående om att nutida lagstiftning har till syfte att tala om vilken typ av åtrå som är passande eller opassande; en typ av sexuellt beteende som inte är önskvärd i det svenska samhället är mäns tillfälliga sexuella kontakter med kvinnor som männen betalar för.

Per-Ole Träskman, professor i straffrätt, menar att det finns en tydligt växelverkan mellan sexualmoral och strafflag. När den sexuella liberaliseringen som inleddes i början av 1900-talet och kulminerade under 1960-, och 1970-talet så avkriminaliserades vissa frivilliga sexuella handlingar, som t.ex. de mellan personer av samma kön. Innan dess hade sexualmoralen varit ”absolut” och alla handlingar utom samlag inom äktenskapet var kriminaliserade. Denna förändring skapade ett ”moraliskt tomrum” som behövdes fyllas på något sätt. Tomrummet började då fyllas med en ny form av auktoritär reglering av människors sexuella beteende, som kanske inte alltid kallades för moral, men ändå handlade om det. Alla skulle nämligen nu istället rätta sig efter det som uppfattades som ”normalt”, och ”normalt” i detta fall var enligt Träskman ett slags sexuellt statistiskt genomsnitt. Tidigare förbands sexualiteten med moraliska begrepp som ”ont” och ”gott”, ”frivillighet” eller ”tvång”, men denna förståelse byttes ut med ”medicinska kategorier om uppfattningar om en

väl fungerande kropp, som bara fanns till för att bli tillfredsställd”⁵⁵. När man skall betrakta de senaste årens tendens att skärpa strafflagen kring sexuell sedlighet måste man använda sig av just detta perspektiv, menar Träskman; de nya skärpta straffen kring sexuellt beteende är en reaktion på att de gamla straffen tagits bort.

Utvecklingen efter 1960-talet bygger enligt Träskman på en uppfattning om att allt som hänt sedan dess är tecken på ett ”*fortgående moraliskt förfall* som måste stoppas” (kursivering i original).⁵⁶ Prostitutionsutredaren skriver:

Liberaliseringen av synen på sexualiteten på 1970-talet i Sverige medförde att fler män än tidigare rörde sig på könshandelsarenorna. Ju mer tillåtande samhället är desto fler män är beredda att köpa sexuella tjänster. Det finns därför en risk att normalisera könshandeln. Flera av de män som inte köper i dag, när samhället har en mer avvisande inställning, finns kvar i könsmarknadens utkanter. Om klimatet lättas upp kommer de troligen att på nytt sälla sig till köparna.⁵⁷

Detta resonemang verkar överensstämma med Träskmans åsikt om växelverkan mellan sexualmoral och strafflag. Sexköpslagen är enligt detta citat en konsekvens av att man uppfattar att den tidigare liberaliseringen fick till följd att män började bete sig på ett för samhället oacceptabelt sätt, och att detta både kan och måste stoppas genom lagstiftning.

I den moderna sexuella hierarkin befinner sig gifta, reproducerande, heterosexuella par högst upp enligt Rubin. Något som exemplifieras med att den enda sexuella akten som är tillåten i samtliga amerikanska delstater är penis-vaginal penetration mellan gifta parter. Detta är inte olikt den svenska och europeiska situationen. Träskman skriver att fram till 1900-talet var så gott som samtliga sexuella handlingar kriminaliserade förutom samlag inom äktenskapet – ”den rena inomäktenskapliga parningsakten”⁵⁸.

Strax under de gifta paren i den sexuella hierarkin befinner sig de ogifta men monogama heterosexuella paren. Sex på egen hand, eller onani, ses fortfarande som ett slags ”underlägset substitut” för sexuella möten mellan par – detta tack vare det tidigare starka och långvariga onanitabut. Detta gör att denna sexuella handling lite ”tvetydigt flyter omkring” enligt Rubin.⁵⁹ Stabila och långvariga homosexuella par är på gränsen att bli accepterade i samhället, vilket däremot inte deras tillfälliga sexuella kontakter på barer eller i parker är. Dessa par kretsar i sin tur enligt Rubin strax över den lägsta gruppen på botten av pyramiden

⁵⁵ Träskman (1998), s. 354 f.

⁵⁶ Träskman (1998), s. 354 f.

⁵⁷ *Könshandeln*, s. 213

⁵⁸ Träskman (1998), s. 354

⁵⁹ Rubin (1992), s. 279

– sexarbetarna, transvestiterna, fetischisterna, sado-masochisterna och de som har sex med varandra över generationsgränser.

Utifrån sin förståelse av västerländska sexhierarkier har Rubin skapat två modeller. Den första modellen är en allmän översikt över det sexuella värderingssystemet. Enligt detta system är sex som är ”bra”, ”normal”, ”naturlig” och ”välsignad” bland annat heterosexuell, inomäktenskaplig, monogam, reproduktiv och icke kommersiell. De sexuella handlingarna skall vidare ske mellan ett par och inom en relation. Båda skall tillhöra samma generation och handlingen skall ske i hemmet. De sexuella aktiviteterna får inte innefatta bruket av pornografi, fetischistiska objekt, sexleksaker i någon form, eller roller andra än manlig och kvinnlig. Alla former av sex som går över dessa regler är ”dålig”, ”abnormal”, ”onaturlig” eller ”fördömd”. Dålig sex är därför den som sker mellan individer av samma kön och mellan ogifta par, eller som är promiskuös, icke-reproduktiv och kommersiell. Det kan även vara onani, eller den som ta plats vid orgier. Vidare är de tillfälliga sexuella kontakterna dåliga, de som sträcker sig över generationsgränser eller som sker i offentligheten. Den ”dåliga” sexualiteten kan involvera användandet av pornografi, fetischistiska objekt, sexleksaker eller användandet av ovanliga roller. Rubin demonstrerar detta på följande sätt:

Modell 1: Sexhierarkin: den förtrollade cirkeln kontra de yttre gränserna⁶⁰

⁶⁰ Rubin (1992), s. 281

Den andra modellen som Rubin använder sig av visar en annan aspekt av den sexuella hierarkin; behovet av att dra och bibehålla en påhittad gräns mellan bra och dålig sex. Hon menar att de flesta diskurser om sexualitet uppfattar en mycket liten del av den mänskliga sexuella kapaciteten som ”sanktionierbar, trygg, sund, mogen, laglig eller politiskt korrekt”. ”Gränsen” visar skillnaden mellan detta och de erotiska beteenden som anses ”onda, farliga, psykopatiska, infantila eller politiskt förkastliga”. Det förs ständiga diskussioner om ”var gränsen skall dras” för att bestämma vilka andra aktiviteter som kan tillåtas att gå över till den goda sidan.⁶¹

Modell 2: Sexhierarkin: kampen över var gränsen skall dras⁶²

⁶¹ Rubin (1992), 279 ff.

⁶² Rubin (1992), s. 282

Prostitutionsutredaren föreslog att båda parterna i prostitutionen kriminaliseras och att koppleribrottet skulle utvidgas att även innefatta framställning av pornografiska bilder eller filmer, något regeringen avslag.⁶³ Resonemanget om vilka parter som skulle innefattas av den nya lagen överensstämmer med Rubins modell om ”var gränsen skall dras”. Utredaren menar att om samhället genom normbildning vill göra klart att prostitution inte är acceptabelt, måste den fastställda normen gälla för både män och kvinnor. Om ett straffbud enbart omfattar den som köper sexuella tjänster skulle det enligt utredaren kunna få till följd ”att den prostituerades beteende sågs som mindre förkastligt och mer socialt accepterat”.⁶⁴ Regeringen menar dock att det ”inte är rimligt att också kriminalisera den som, åtminstone i flertalet fall, är den svagare parten som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sin egen sexualdrift”.⁶⁵ Här finner vi en diskussion om vilket av de olika beteendena som skall betraktas som politiskt och/eller moraliskt förkastliga. Utredaren menar att båda handlingarna skall fördömas, och att männen som köper sexuella tjänster också ”i någon mening är offer”.⁶⁶ Båda personernas beteende är (trots att de är offer) förkastliga och båda skall därför kriminaliseras. Regeringen verkar dock enbart betrakta den som *säljer sex* som ett offer, någon som utnyttjas, och denna person skall därför inte kriminaliseras. Den kvinnliga sexarbetarens beteende är alltså inte förkastligt, eller dåligt, enligt regeringen - vilket den sexköpande mannens är.

En av de sakkunniga i prostitutionsutredningen, föreståndare Birgitta Ekström, skriver i ett särskilt yttrande till Könshandeln att det är ”omöjligt” för henne att ansluta sig till utredarens slutsats att båda parter skall kriminaliseras. Hon menar att det istället är ”dags att samhället markerar sitt avståndstagande gentemot de män som använder psykiskt och socialt utsatta kvinnor (och ibland män) som handelsvaror”. Samhället borde ställa sig på de ”utsatta kvinnornas sida i kampen mot en ovärdig och omänsklig könshandel”, och inte bestraffa kvinnorna utan istället ”markera ansvaret hos den som befinner sig i det sociala överläget, nämligen de manliga köparna”. Detta då prostitutionen enligt henne inte är affärsuppörelse

⁶³ *Kvinnofrid*, s. 100 ff.

⁶⁴ *Könshandeln*, s. 227

⁶⁵ *Kvinnofrid*, s. 104

mellan jämbördiga parter och för att det finns ytterst få prostituerade som kan ”sagas ha kontroll över sina liv” och ”de fysiska och psykiska skador könshandeln för med sig når långt bortom det fattbaras gräns”.⁶⁷ Ekströms resonemang tyder på att hon uppfattar enbart mannens beteende som politiskt och moraliskt klandervärt, dåligt och farligt, inte kvinnans.

Enligt Rubin är kommersiell sex överhuvudtaget ett beteende som ligger långt ned i den sexuella hierarkin, något som bekräftas i det ovan citerade exemplet och i själva lagen; prostitutionen är inte en önskvärd samhällsföreteelse och skall därför förhindras. Förarbetena till sexköpslagen ger närmare förklaring till varför prostitutionen inte anses vara bra, och ger exempel på vilken typ av sexuellt beteende, eller erotisk åtrå, som däremot är det. Utredare Törnell skriver följande om de män som köper sexuella tjänster av kvinnor:

Prostitutionskontakterna med sexuell utlevelse utan relation, närhet eller krav – avskalade relationer – kan bli en möjlighet att slippa konfronteras med dålig självkänsla och oförmåga att utlämna sig själv i genuina mänskliga kontakter.⁶⁸

Här krävs det inte, som i Rubins hierarki, att parterna är gifta med varandra, är heterosexuella eller har till syfte att alstra barn, men parterna måste däremot ha *en viss slags* relation till varandra. Relationen får inte vara ”avskalad” utan skall istället innehålla ”närhet”, ”krav” och kunna ge tillfälle för parterna att ”utelämna sig själva” i ”genuina mänskliga kontakter”. Att precis denna koppling mellan sexualitet och känslor är viktig, liksom sexualiteten och vissa komponenter i relationer, finns det fler exempel på. Utredaren menar att när kvinnor i prostitution, pornografi och reklam ”framställs och behandlas enbart som objekt, som kroppar” medför det att sexualiteten ses som frikopplad från känslor, vilket ”motverkar en sexualsyn där sexualitet och känslor hör ihop och där parterna tar ansvar för varandra.”⁶⁹ De som har sex med varandra måste alltså ta ansvar för varandra. Sexualiteten skall även innehålla känslor - den skall inte vara ”frikopplad”. Vilken typ av känsla sexualiteten skall kombineras med framgår när utredaren resonerar kring vikten av att skolans läroplan följs så att eleverna ”verkligen får insikt om att det krävs jämställdhet och ansvar i alla former av samlevnad”, nämligen kärlek och omtanke.⁷⁰

⁶⁶ *Könshandeln*, s. 227

⁶⁷ *Könshandeln*, s. 241

⁶⁸ *Könshandeln*, s. 12

⁶⁹ *Könshandeln*, s. 148

⁷⁰ *Könshandeln*, s. 215

Att sexualitet och känsloliv hänger samman är inte minst viktigt att förmedla till ungdomarna; att sexualitet är ett uttryck för kärlek och omtanke och inte en handelsvara och att den aldrig får utövas på någon annans bekostnad.⁷¹

En anpassning till svenska förhållanden av Rubins modell skulle därmed innebära att sexualitet på den ”goda” sidan måste kombineras med kärlek, och på den ”onda” sidan skulle sexualitet som är ”frikopplad” från kärlek och känslor befinna sig.

Begreppet ”känslor” måste dock problematiseras här eftersom man enbart verkar åsyfta en viss positiv eller kärleksfull, känsla. Sakkunnig Ekström skriver att prostitutionen medför fysiska och psykiska skador. Denna uppfattning delar utredare och regering vilket visas senare i uppsatsen.⁷² Dessa skador måste rimligtvis medföra några slags känslor. Regeringen anser som visats att den som köper en sexuell tjänst gör det för att tillfredsställa sin egen *sexualdrift*. Även denna sexualdrift måste rimligtvis vara förenad med någon slags känsla - en erotisk eller sexuell sådan. Det är alltså enbart en sexualitet frikopplad från *vissa* känslor (som kärlek) som hamnar i den yttre, dåliga ringen i den sexuella hierarkin. Eller; enligt förarbetena till den svenska sexköpslagen är den sexualitet som enbart innehåller erotiska eller sexuella känslor en onaturlig, abnormal och fördömd sexualitet

Förbudet mot att kombinera sexualitet med pengar verkar dock överensstämma med den sexuella hierarki som Rubin presenterar. Som citatet ovan visar framgår det att utredaren anser att sex inte får vara en ”handelsvara”, vilket är viktigt att förmedla till ungdomar. Själva lagen förbjuder ju även uttryckligen ekonomiska transaktioner i samband med en sexuell akt.

Rubins modell visar att sexuella relationer måste ske i en kontext av en långvarig relation för att anses ”goda”, de skall ske i par och vara monogama. Här finns det ett liknande resonemang hos regering och utredare. I förslaget till sexköpslagen framkommer det inte enbart att man vill förbjuda sexuella kontakter där ekonomiska transaktioner förekommer - de sexuella kontakterna skall dessutom inte vara *tillfälliga*. (Här kan man möjligen skönja ett problem i själva tillämpningen av lagen, hur skall de fall bedömas då kund och säljare har regelbunden kontakt?)

Rubin skriver att sexarbetare tillhör det lägsta sexuella kastet. Hon påpekar dock att sexarbetare på ett sätt skiljer sig från homosexuella och andra sexuella minoriteter (som sado-masochister eller fetischister) eftersom sexarbete är ett yrke - de andra företeelserna kategoriseras bättre som en form av ”erotisk preferens”. Rubin menar att det trots detta flera

⁷¹ *Könshandeln*, s. 215

⁷² Se citat under rubrik ”Dominoteorin av sexuell fara.”

liknande drag dem emellan. Sexarbetaren stigmatiseras, liksom t.ex. den homosexuella mannen, baserat på sitt sexuella beteende. De intar även klart avgränsade urbana territorier och hamnar ofta i bråk med polisen för att försvara och bibehålla dessa. Den juridiska förföljelsen, som hon menar båda grupper är utsatta för, berättigas även genom en ”välutvecklad ideologi” som klassificerar dem som ”farliga och underlägsna ovälkomna individer som inte har rätt att få vara ifred.”⁷³

Individer vars beteende står högt i den sexuella hierarkin menar Rubin blir ”belönade” genom den aktning de åtnjuter av samhället, de juridiska privilegier de har, tillgången till social och fysisk mobilitet, institutionellt stöd, materiella fördelar och godkänd mental hälsa. I och med att individers sexuella beteenden, eller yrken, faller lägre på skalan menar Rubin att de förutsätts vara mentalt sjuka, kriminella eller vanhedrade. De får även sin sociala och fysiska rörlighet begränsad, förlorar institutionellt stöd och utsätts för olika ekonomiska sanktioner. Rubin menar att ett sätt att behålla vissa sexuella beteendens låga status är att använda sig av ett ”extremt och bestraffande stigma” som fungerar som en ”effektiv sanktion” mot de som engagerar sig i dessa beteenden. Detta stigma har sina rötter från västerländska religiösa traditioner, men kommer idag istället från medicinsk och psykiatrisk håll. Rubin menar liksom Träskman att det psykiatriska ”fördömandet” av vissa sexuella beteenden inte använder sig av traditionella synd-kategorier, utan av koncept som ”mental och känslomässig underlägsenhet”, ”mentala sjukdomar”, ”mentala symptom” eller ”defekt personlig integrering”. Ett annat problem enligt Rubin är att psykologiska termer slår ihop erotiskt beteende med psykodynamiska problem; sexuell sadism blir känslomässig aggression och homoerotism blir omogenhet. Rubin menar att genom dessa terminologiska oklarheter skapas kraftfulla stereotyper av individer med viss sexuell orientering.⁷⁴

Rubin skriver att ett sätt att upprätthålla det lägsta sexuella kastets låga status på är att använda koncept som mental och känslomässig underlägsenhet, symptom eller sjukdomar. I förarbetena till sexköpslagen betonas både säljarens och köparens psykologiska bakgrund och tillstånd. Utredaren skriver t.ex. att psykiatriker ”med lång erfarenhet av kvinnor som prostituerat sig uppger, att de alla har psykiska problem och att det ofta krävs långvarig terapibehandling innan de kan leva ett något så när normalt liv”.⁷⁵ Man uppehåller sig särskilt vid den sexsäljande kvinnans svåra uppväxt och hennes känslomässiga skador, hon sägs

⁷³ Rubin (1992), s. 286 f.

⁷⁴ Rubin (1992), s. 279 ff.

⁷⁵ *Könshandeln*, s. 139. Var uppgiften kommer ifrån framgår dock ej.

”mestadels rekryteras bland kvinnor som på olika sätt fått en dålig start i livet, som tidigt berövats sin självrespekt och fått en negativ självbild”⁷⁶:

Det är oftast barn, som tidigt blivit känslomässigt övergivna och utnyttjade och vars självkänsla och självrespekt har blivit sargade, som senare blivit prostituerade. Det kan också vara missbrukares eller prostituerades barn, barn som aldrig blivit sedda och respekterade, barns som blivit misshandlade, barn som växt upp i känslolyliga eller sexualfientliga miljöer och barn som tillbringat sin barndom på institutioner och i fosterhem.⁷⁷

Den ”gränslösa miljön” hör också till sådana faktorer som återfinns i prostituerade kvinnors uppväxt, dvs. en uppväxtmiljö där inga fasta gränser och inga normer för sexualiteten finns och där ingen egentligen brytt sig om hur flickan beter sig eller hur hon lever.⁷⁸

Dessutom menar man att ”sambandet mellan prostitution och sexuella övergrepp i barndomen blivit alltmera uppenbart”, och att prostitutionsdebuten sällan handlar om ”ett plötsligt djupt fall i förnedring”.⁷⁹ Även själva handlingen att sälja sex uppfattas som ett psykologisk, eller känslomässig störning, ett ”led i ett allmänt destruktivt” beteende:

För vissa kvinnor har pengar i sig ingen betydelse. Prostitutionen är för dessa kvinnor enbart ett led i ett allmänt destruktivt beteende. De använder prostitutionen som ett medel att svärta ned sig, att bekräfta sin dåliga självbild.⁸⁰

Kvinnan som säljer sex ses alltså känslomässigt skadad på olika sätt, ha någon form av mental störning eller sjukdom till följd av de erfarenheter hon har av sitt tidigare liv.

Prostitutionsdebuten handlar sällan om ”ett plötsligt djupt fall i förnedring” enligt utredare Törnell, analogt med Rubins påstående om att ju lägre ned individer faller i den sexuella hierarkin, desto mer förutsätts de vara vanhedrade.

Utredaren tar även upp personer som är transvestiter eller transsexuella och som säljer sex. Dessa personer är enligt henne ”män som prostituerar sig som kvinnor”, och säger att man anser sig veta ”mycket lite om förhållandena för denna hårt utsatta grupp”. Trots dess spekulerar utredaren i orsaken till varför de säljer sex. Hon tror att det kan bero på att de söker sig till prostitutionen för ”att få bekräftelse på att de verkligen är kvinnor och att de är kvinnor, som män finner attraktiva och vill betala för.”⁸¹ Utredaren uppfattar alltså inte dessa personer som medvetna aktörer som bedriver någon slags affärsverksamhet. Deras prostitution ses istället som ett slags utslag, eller för att använda Rubins ord, ”symptom”, på

⁷⁶ *Könshandeln*, s. 11

⁷⁷ *Könshandeln*, s. 101

⁷⁸ *Könshandeln*, s. 105

⁷⁹ *Könshandeln*, s. 11

⁸⁰ *Könshandeln*, s. 107

sin situation som könsvarelser. De vill få ”bekräftelse” på att de ”verkligen” är kvinnor. Med Rubins resonemang de tillhör således även de ett lågt sexuell kast.

Även mannen som köper sex av kvinnor anses ha haft en svår bakgrund och har känslomässiga störningar. I följande citat framkommer på vilka sätt utredaren anser att männen är ”avvikande”, har ”allvarliga problem” och varför de har svårt att etablera en ”normal” relation till en kvinna, etc.:

Könsköparen avviker visserligen inte från genomsnittsmannen när det gäller yrke, ekonomi eller civiltillstånd men han får däremot sägas vara avvikande när det gäller inställningen till sexualitet och kvinnor. Orsakerna till att männen köper sexuella tjänster varierar. En del av köparna förefaller att ha allvarliga problem när det gäller synen på och förhållningssättet till sexualitet. Några har svårt att etablera en normal relation till en kvinna. Hos en del av männen finns också erfarenheter av kränkt sexualitet, av att ha blivit förförda eller utsatta för övergrepp tidigare i livet. Männen avvikande inställning till sexualitet och svårighet att få kontakt med kvinnor kan vara en följd av den vilshet och de känslor av otillräcklighet som många könsköpare ger uttryck för. Prostitutionskontakterna med sexuell utlevelse utan relation, närhet eller krav – avskalade relationer – kan bli en möjlighet att slippa konfronteras med dålig självkänsla och oförmåga att utlämna sig själv i genuina mänskliga kontakter.⁸²

Rubin nämner inte den sexköpande mannen som en av personerna i det lägsta sexuella kastet, men enligt det som sägs om sexköpare i utredningen och propositionen, verkar det som om han placeras där. Enligt det längre citatet ovan framkommer det att man anser att han har känslomässiga problem. Han har dålig självkänsla som han inte vill ”konfronteras” med. Han är ”oförmögen” att ”utelämna” sig själv i kontakter med andra människor och har överhuvudtaget svårt att etablera ”normala” relationer med kvinnor. Han är vilshet och lider av känslor av otillräcklighet. Han har en ”avvikande inställning” till sexualitet och ”allvarliga problem” till hur han ser på sexualitet och hur han förhåller sig till den. En del sexköpande mäns sexualitet sägs också ha blivit kränkt tidigare i livet, blivit förförda eller utsatta för övergrepp. Hans handlingar blir dessutom kriminaliserade vilket är en tydlig indikation på att han tillhör ett lågt sexuellt kast.

Denna uppfattning av sexköparen är dock inte enhetligt för alla sexköpare, som skall visas nedan. Andra variabler påverkar placeringen i hierarkin, nämligen könet på sexköpare respektive sexsäljare.

Regeringen tar inte upp varken manlig eller kvinnlig homosexuell prostitution i sin proposition. Det gör man däremot i utredningen, något som sker på direktiv av

⁸¹ *Könshandeln*, s. 217

⁸² *Könshandeln*, s. 11 f.

departmentschef Westerberg. I kommittédirektiven skriver Westerberg att utredaren skall belysa de problem som är förknippade med prostitution samt orsakerna till dessa, och att detta skall gälla såväl hetero- som homosexuell prostitution.⁸³ Westerberg har dock enbart nämnt manlig homosexuell prostitution tidigare i texten, inte kvinnlig (detta gör han då han påpekar vikten av att särskilt uppmärksamma homosexuell prostitution vad gäller spridningen av HIV och aids bland prostituerade).⁸⁴ Den kvinnliga homosexuella prostitutionen diskuteras över huvudtaget inte i varken utredning eller av regeringen, annat än att utredaren konstaterar att någon ”förekomst av könshandel där både köpare och säljare är kvinnor har inte kunnat beläggas”.⁸⁵ Den andra formen av heterosexuell prostitution, den med kvinnor som köpare och män som säljare, omnämns enbart när utredaren redogör för vilka sexsäljare som tagit kontakt med henne. Hon skriver att fem män ringde upp henne under utredningens gång och berättade att de sålde sexuella tjänster till kvinnor. Dessa ”beskrev verksamheten mer som en slags relation än som prostitution och framhöll, att de själva hade visst sexuellt utbyte av förhållandet”.⁸⁶ Storleken av denna typ av ”könsmarknad” har enligt Törnell varit omöjlig att uppskatta, men mot bakgrund att det i Norge och Finland har noterats en ökning antar hon att samma sak är fallet i Sverige. Denna typ av prostitution nämns aldrig igen, och Törnell klargör att då inte annat anges i utredningen avses med ”prostitution” eller ”könshandel” den heterosexuella, där kvinnor är säljare och män köpare.⁸⁷

För enkelhets skull kommer den sistnämnda typen av heterosexuell prostitution att kallas enbart så i resten av uppsatsen. Den andra typen av heterosexuell prostitution kommer att kallas ”omvänd” heterosexuell prostitution, och den homosexuella ”manlig” respektive ”kvinnlige”. Den ”omvända” heterosexuella prostitutionen nämns inte av regeringen i propositionen.

Utredare Törnell menar att det finns både likheter och skillnader mellan manlig homosexuell prostitution och heterosexuell prostitution. Resonemanget kring denna likhet och skillnad samt kategoriseringen av aktörerna indikerar att den manliga homosexuella placeras högre upp i den sexuella hierarkin. Själva prostitutionen i sig och dess placering i hierarkin kommer att diskuteras i nästa avsnitt (nästa tankedrag). Här fokuseras enbart på aktörerna.

⁸³ *Könshandeln*, s. 255

⁸⁴ *Könshandeln*, s. 253

⁸⁵ *Könshandeln*, s. 83

⁸⁶ *Könshandeln*, s. 83

⁸⁷ *Könshandeln*, s. 83

I utredningen är de sexsäljande männen, till skillnad från kvinnorna, *inte* associerade med mental sjukdom, kriminalitet och begränsad social och fysisk mobilitet, något som enligt Rubin är karaktäristisk för ”sexuella kaster” som befinner sig långt ned i den sexuella hierarkin. Det här framkommer bl.a. genom det sätt utredningen kategoriserar de olika personerna i prostitutionen på. Kvinnorna som säljer sex delas in i följande grupper: ”kvinnor med missbruksproblem”, ”ungdomar”, ”psykiskt sjuka”, ”hiv-smittade” och ”utlänningar”.⁸⁸ Männen som säljer sex till män delas däremot in i kategorierna ”gängmedlemmen”, ”den offentliga ensamarbetaren”, ”den private företagaren”, ”den isolerade”, ”den organiserade” och ”den omhändertagne”. Männen ses alltså till skillnad från kvinnorna som aktörer, de är t.ex. socialt mobila (de kan vara företagare, eller ”tjänar bara då och då extra genom att sälja sex”), och de är inte associerade med mental sjukdom på samma sätt som kvinnorna (ingen är ”psykiskt sjuk”).⁸⁹

Det verkar även som om män som köper sex av kvinnor (i den heterosexuella prostitutionen) placeras *under* de som köper sex av män (i den manliga homosexuella prostitutionen). Männen som köper sex av kvinnor delas nämligen in i grupper som: ”relationsundvikare”, ”kompletteringsköpare”, ”relationssökare” och ”de refuserade” – de senare med känslomässiga problem i barndomen.⁹⁰ Män som köper sex av män kategoriseras däremot inte som ”relationsundvikare” etc., utan istället som: ”nybörjare” (på homosexuell praktik), ”bekvämt”, ha ”särskilda sexuella önskemål”, ”vara gift eller heterosexuellt sammanlevande” eller ”utslagen eller utkonkurrerad” på grund av ålder eller utseende.⁹¹

Vid en första anblick kan det tyckas märkligt att det skulle förhålla sig så att homosexuell prostitution och dess aktörer är högre värderade än de heterosexuella. Homosexualitet placeras ju annars *under* heterosexualitet i den sexuella hierarkin. Det finns några sätt detta kan förklaras och vi måste då hålla i minnet vilken typ av homo respektive heterosexuell prostitution som diskuteras. Det är den *manliga* homosexuella prostitutionen och den heterosexuella där *kvinnor är säljare och män är köpare*. De andra formerna, den kvinnliga homosexuella och den omvända heterosexuella diskuteras inte.

Rubin anser att sexualitetssystemet är relaterat till genussystemet och hävdar att utvecklandet av det specifika sexualitetssystemet har skett i en kontext av genusrelationerna. I den moderna ideologin uppfattas lusten som männens domän och kyskhet som kvinnornas.⁹² Vance menar

⁸⁸ *Könshandeln*, s. 107 ff.

⁸⁹ *Könshandeln*, s. 125 f.

⁹⁰ *Könshandeln*, s. 113

⁹¹ *Könshandeln*, s. 127

⁹² Rubin (1992), s. 307 f.

att en del av den allmänna kulturens uppfattning kring kvinnlig sexualitet är att den inte är viktig över huvudtaget.⁹³ Tystnaden i utredningen och propositionen kring kvinnor som *köpare* av sexuella tjänster kan antagligen härledas från detta. Eftersom kvinnor inte anses ha en egen sexualitet eller sexualdrift som behöver tillfredsställas, och när den finns där (som i fallet med de exempel utredaren ger från de män som har ringt henne), uppfattas den inte tillräckligt viktig att inkorporeras i den generella analysen. Den behandlas istället som ett undantag från regeln.

Att den heterosexuella prostitutionen uppfattas som sämre än den manliga homosexuella kan ha att göra med hur dessa handlingar uppfattas *moraliskt*. I diskussionen om behovet av att dra en gräns mellan den goda och onda sexualiteten framkom att regeringen anser att i ”flertalet fall” handlar prostitutionen om en ”starkare” part som utnyttjar en ”svagare”. Som har demonstrerats är det den heterosexuella prostitutionen som avses, och med den ”starkare” avses en man, och med den ”svagare” en kvinna. Kvinnor som säljer sexuella tjänster uppfattas alltså som *offer* för mäns sexualitet (vilket diskuteras utförligare längre fram). Detta är analogt med det som Vance hävdar; att mäns sexualitet ses som våldsam och aggressiv i den västerländska kulturen, och att det är en sexualitet som leder till våldtäkter och övergrepp mot kvinnor.⁹⁴ Männen utnyttjar och våldför sig alltså mot kvinnorna inom prostitutionen enligt sexköpslagens förarbeten och själva lagtexten. Att utnyttja och förgripa sig på någon annan är något som anses moraliskt förkastligt. Den heterosexuella prostitutionen måste därför fördömas och placeras lågt nere i den sexuella värderingshierarkin. Att placandet av den homosexuella prostitutionen över den heterosexuella skulle handla om en moralisk fråga indikerar även Westerbergs uttalande i kommittédirektiven. Han skriver: ”Vad avser den heterosexuella prostitutionen strider den mot strävandena efter jämställdhet mellan kvinnor och män.”⁹⁵ Den manliga homosexuella prostitutionen uppfattas alltså inte på samma sätt som den heterosexuella. Den anses bl.a. inte innehålla samma moment av utnyttjande och ses därför inte som *lika* moraliskt förkastlig. Att den manliga homosexuella prostitutionen inte uppfattas inneha samma drag av utnyttjande beror antagligen på att män jämfört med kvinnor överlag uppfattas som mer sexuella, självgående och självbestämmande (detta diskuteras och exemplifieras mer ingående längre fram). I själva prostitutionshandlingen kan därför ingen av männen ses som *offer* för den andres sexualitet eller sexuella handling. Det går inte att klandra någon part. Ingen gör något mot den andras vilja.

⁹³ Vance (1992), s. 6

⁹⁴ Vance (1992), s. 4

⁹⁵ *Könshandeln*, s. 251

Till detta kan läggas den högre status som mäns handlingar har över kvinnors handlingar generellt i samhället. När män gör något ses detta som något bättre än när kvinnor gör samma sak, och män uppfattas dessutom ha större agens än vad kvinnor har. Män som säljer sex gör det som en form av privat företagande. Kvinnor gör det för att hon har psykiska problem.

Dominoteorin om sexuell fara

Rubin menar att de modeller hon skissar på antar en ”dominoteori” om sexuell fara. Det finns en gräns mellan ordning och kaos, och skulle barriärerna mot en ”otäck” sexualitet falla samman befaras det att något ”onämnt” kommer att slinka över. En annan manifestation av dominoteorin är att även när man anser att en viss aktivitet i sig är ofarlig kan den förbjudas därför att den anses ”leda” till något annat som är hemskt och farligt. Som exempel ger hon anti-porr rörelsens åsikt att pornografi leder till sado-masochistisk pornografi som i sin tur påstås leda till våldtäkt.⁹⁶

Prostitutionsutredaren resonerar på ett liknande ”domino” sätt kring pornografi. Hon menar att den som tittar på pornografiska filmer ofta ges bilden av att ”våld och sexualitet hör ihop och att det är vad kvinnor förväntar sig och vill ha”. Hon menar även att pornografi som inkluderar handikappade, införandet av en hand i kvinnors underliv eller i mäns anus, penetration med föremål, sex med djur, ”tortyrpornografi” (vilket är utredarens benämning av det som vanligtvis kallas våldspornografi eller sado-masochistisk pornografi), filmer där kvinnor torteras och dödas samt samlag med döda kvinnor kan ses ”som en handbok med instruktioner i sexuellt våld”.⁹⁷ Och som tidigare skiljer hon mellan hetero-, och homosexuella handlingar och menar att det ”anfördra gäller i huvudsak heterosexuella pornografiska filmer. Till skillnad från sådan pornografi innehåller den homosexuella pornografin sällan våld och den kan sägas spegla mer av känsla och värme mellan de agerande.”⁹⁸

⁹⁶ Rubin (1992) s. 298

⁹⁷ Detta avsnitt i utredningen är nästan identiskt med en del av det tal den mest kända anti-porr aktivisten i USA, Andrea Dworkin, höll i Sverige 1990 och som publicerades i en skrift från ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige) året därpå. Jämför bl.a. Dworkin (1991), s. 49 med *Könshandeln*, s. 135. Törnell har med denna skrift i litteraturlistan. Den amerikanska anti-porr rörelsens resonemang som Rubin beskriver har alltså direkt påverkan på den svenska utredningen kring prostitution, och korrelerar med utredarens resonemang.

⁹⁸ *Könshandeln*, s. 135. Detta uttalande kan dock inte stämma bl.a. eftersom en stor del av den pornografi som censurerats av Statens Biografbyrå just är filmer som visar sado-masochistisk (eller s.k. ”våldsamt”) sexualitet där alla aktörer är män. Se t.ex. yttrande den 3/11-88, drn 103/88, Statens biografbyrå, filmcensuren.

I förarbetena till sexköpslagen anförs även flera andra negativa dominoeffekter som regeringen och utredaren anser att prostitutionen kan leda till. Detta är skador som drabbar sexarbetare själva, deras anhöriga, omgivningen samhället och resten av världen.

Enligt prostitutionsutredningen ”befäster” och ”fördjupar” prostitutionen sexarbetarens ”låga värdering av sig själv”, leder i sig ”till svåra känslomässig och social skador”⁹⁹, och de prostituerade ”får nästan undantagslöst psykiska besvär”¹⁰⁰. I direktiven till utredningen skriver Westerberg att prostitutionen ”är oförenligt med individens möjlighet att utvecklas som människa”¹⁰¹, något även utredare Törnell skriver, och lägger till att den även ”skapar eller förstärker social utslagenhet” för den prostituerade¹⁰². Ett annat problem som de sexarbetande kvinnorna får enligt utredaren är att de ”lever i en känsla av att ständigt vara smutsiga”. Sexarbetare använder som en följd av detta alltid tampong och ”aktar sig för att sitta nära andra människor av skräck för att de luktar illa”. En del kvinnor har ”kanske förlorat kontakten med anhöriga och vänner. De har blivit rädda för det normala livet. De vet inte hur de skall bete sig eftersom de bara kan gatans spelregler.” Att överhuvudtaget ”upplåta sin kropp för sexuella handlingar som kvinnan inte själv är känslomässigt delaktig i” får till följd att hennes självförakt ökar och att ”den egna kroppen blir en fiende eller en främling”.¹⁰³

Det kan vara värt att notera några problem med detta resonemang. De undersökningar som de ovanstående slutsatser baseras på kommer från rapporter som har gjorts av socialarbetare och socionomer som arbetat i olika projekt som syftar att *få bort* prostitutionen från gatan.¹⁰⁴ Förutom att dessa personer har arbetat med de mest utsatta kvinnliga prostituerade; de som är drogberoende och som arbetar utomhus, så hör det till forskarnas och rapportörernas uppgift att enbart ha kontakt med kvinnor som på olika sätt och av olika anledningar önskar upphöra med prostitutionen. Kvinnor som önskar fortsätta sälja sexuella tjänster har helt enkelt inte varit deras målgrupp.¹⁰⁵ Wendy Chapkis, professor i sociologi och kvinnostudier, är en av de

⁹⁹ *Könshandeln*, s. 137

¹⁰⁰ *Könshandeln*, s. 13

¹⁰¹ *Könshandeln*, s. 256

¹⁰² *Könshandeln*, s. 149

¹⁰³ *Könshandeln*, s. 138

¹⁰⁴ *Könshandeln*, s. 248

¹⁰⁵ Den viktigaste undersökningen om prostitution i Sverige utfördes åren 1977-1981 av dåvarande forskarstuderande i socialt arbete, Stig Larsson och Sven-Axel Månsson vid Lunds universitet. Båda var anställda av Malmö kommun där även projektet utfördes. Forskningsarbetet hade som riktlinje att kartlägga prostitutionens omfattning och struktur, att analysera dess orsaker, innebörder och följder samt att utvärdera det sociala och kurativa arbetet bland de prostituerade. Förutom de två forskarna fanns två socialarbetare knutna till projektet. Deras främsta målsättning var att ”hjälpa de prostituerade bort från könshandeln till ett annat och bättre liv”. Den studiegrupp som forskarnas arbete baserades på var alltså redan från början begränsad. Enbart de kvinnor som sade sig vilja upphöra att sälja sexuella tjänster fick komma med i projektet, få hjälp och bli studerade. Månsson (1981), s. 17 ff. De forskningsrapporter som Larsson och Månsson producerat i samband

få forskare som har utfört genomgripande intervjuer med sexarbetare utanför denna kontext och i olika delar av världen. Hon har fått andra resultat, och framför allt analyserat sitt resultat på ett annat sätt. Hon anser att sexarbete skall räknas till den sociologiska kategorin ”emotionellt arbete” och skall jämföras med det arbete t.ex. flygvärdinnor, skådespelare, psykoterapeuter eller massörer utför. Dessa personer lär sig att frammana och hållbara känslor inom de ekonomiska transaktionerna. De skapar och upprätthåller gränser som skyddar dem från kränkningar och utvecklar ett professionellt förhållningsätt till arbetet. Därigenom kan sexarbetaren särskilja kärlek och intimitet från själva den sexuella akten, vilket bibehåller deras integritet och distans till ett känslomässigt krävande arbete.¹⁰⁶ Allmängiltigheten i och tolkningen av det material som utredare och regering baserar sin analys på kan därför ifrågasättas.

En av de andra ”domino” effekter som utredare och regering anser att prostitutionen medför är den skada sexarbetarens barn anses få på grund av moderns arbete:

Barnen påverkas självfallet av moderns känslomässiga störningar, hennes ofta splittrade syn på sexualiteten och hennes sociala isolering. Är hemmiljön dessutom präglad av våld, kriminalitet och missbruk sätter detta självklart djupa spår hos barnen. Följderna kan bli katastrofala. Polis och socialarbetare som arbetar med prostituerade kvinnor ser många exempel på hur prostitution ”går i arv” från mor till dotter. Det förekommer att mödrar och döttrar går tillsammans på gatan eller delar en lägenhet där de säljer sexuella tjänster.¹⁰⁷

Men man menar att även sexköparnas familjer drabbas negativt. Regeringen refererar till prostitutionsutredningens resultat och skriver att man där inte fått något svar på hur sexköparna kan delta ”i en verksamhet som de borde vara medvetna om är destruktiv, för dem själva, deras familjer”.¹⁰⁸ Vad denna destruktivitet är ges inga exempel på. Utredaren menar även att prostitution är ett hinder när det gäller ”rätten till ett värdigt liv” för alla iblandade.¹⁰⁹ Inte heller vad detta skulle vara exemplifieras.

Prostitutionen leder även till problem i form av störningar för de som bor i närheten där verksamheten pågår. Det kan vara ”den ständiga trafiken av köpsköpande män i bilar”, kvinnor och män som blir ”antastade, av misstag tagna för prostituerade eller könshandelskunder”, eller barn som blir antastade på väg till och från skolan. Vidare blir det

med detta projekt ligger som grund bl.a. för båda de statliga utredningar om prostitution som gjorts de senaste 20 åren, olika sociala åtgärder mot prostitution samt annan litteratur och forskning om prostitution.

¹⁰⁶ Chapkis (1997), s. 68 ff.

¹⁰⁷ *Könshandeln*, s. 147

¹⁰⁸ Kvinnofrid, s.22

¹⁰⁹ *Könshandeln*, s. 224

problem ”i form av använda kondomer och exkrementer på platser där könsakterna utförs”, och i parker och på kyrkogårdar blir besökande ”ibland tvungna att bevittna när prostituerade betjänar sina kunder”.¹¹⁰

Regeringen skriver, analogt med Rubins resonemang, att de anser att prostitutionen medför olika skador, och att det bl.a. därför är viktigt att den bekämpas. Här ett citat där man pekar på skador för samhället och enskilda i form av kriminalitet:

Det råder emellertid ingen tvekan om att prostitutionen medför allvarliga skador både för de enskilda och samhället. Omkring de prostituerade förekommer i regel en omfattande kriminalitet av olika slag som t.ex. narkotikahandel, koppleriverksamhet, misshandel m.m. De prostituerade har också i allmänhet en mycket svår social situation. Det är därför en viktig samhällsangelägenhet att prostitution bekämpas.¹¹¹

En annan form av skada som återkommer, och som verkar vara en av huvudorsakerna till varför man vill införa den nya lagen, är de negativa effekterna man anser att prostitutionen ger strävan på det ideala, ”jämslällda” samhället. I inledningen till propositionen skriver regeringen:

Mäns våld mot kvinnor är inte förenligt med strävandena mot ett jämslälldt samhälle och måste bekämpas på alla sätt. I ett sådant samhälle är det också ovärdigt och oacceptabelt att män skaffar sig tillfällig sexuella förbindelser med kvinnor mot ersättning.¹¹²

Även utredaren betonar jämslälldhetsaspekter, och förklarar varför prostitution och jämslälldhet inte kan förenas i ett ”modernt” samhälle:

Det faktum att det finns en marknad där män kan köpa tillgång till kvinnors – eller andra mäns – kroppar att utnyttjas för sina egna sexuella syften, får konsekvenser för synen på förhållandet mellan könen. Att kvinnor betraktas som en vara, som kan köpas och säljas, är inte förenligt med den människosyn som bör råda i ett modernt samhälle, där kvinnor och män skall vara jämslällda i fråga om människovärde och rätt till integritet och respekt.¹¹³

Könshandeln skadar också samhället i stort. Att män kan köpa tillträde till kvinnors kön för att tillfredsställa sina egna sexuella behov strider mot uppfattningen om alla människors lika värde och strävandena mot full jämslälldhet mellan kvinnor och män. Könshandeln förmedlar en oacceptabel människosyn och är ett hinder för individens utveckling.¹¹⁴

Men inte bara de inblandade parterna, anhöriga, de boende i områdena där prostitution pågår, jämslälldheten, eller hela samhället skadas, utan även själva sexualiteten. Utredaren skriver:

¹¹⁰ *Könshandeln*, s. 148

¹¹¹ *Kvinnofrid*, s. 104

¹¹² *Kvinnofrid*, s. 22

¹¹³ *Könshandeln*, s. 148

¹¹⁴ *Könshandeln*, s. 13

Prostitution förmedlar en negativ sexualsyn och påverkar därför synen på sexualitet i allmänhet i samhället. Att kvinnor i prostitution, pornografi och reklam framställs och behandlas enbart som objekt, som kroppar, medför att sexualitet ses som frikopplad från känslor. Detta motverkar en sexualsyn där sexualitet och känslor hör ihop och där parterna tar ansvar för varandra.¹¹⁵

Och i kommittédirektiven skriver departementschefen:

Prostitution kan inte bara på flera olika sätt var skadlig för många av de inblandade. Den kan också vara oförenlig med individens frihet och ägnad åt att negativt påverka sexualsynen i allmänhet.¹¹⁶

Andra orsaker till vikten att dra en gräns gentemot prostitutionen i syfte att förebygga en negativ ”domino” effekt kommer bl.a. fram i utredarens resonemang kring förhållandet mellan Sverige och resten av världen. Hon menar att eftersom det finns en ”ökad internationalisering på olika områden och ökad rörlighet” så finns det en risk för att den svenska allmänna inställningen till prostitution skulle ändras. Denna skulle bli mer lik den i andra europeiska länder och få till konsekvens att prostitution ”normaliseras” även i Sverige. Detta skulle ske i och med att (svenska) män upplevde bordellbesök som ett ”naturligt” inslag vid internationella affärsförbindelser. Däremot, om prostitution är kriminellt i deras hemland kan svenska män ”ges ett argument för att tacka nej till deltagandet i könshandel utomlands” och svenska företag skulle inte heller förväntas erbjuda escorts-service vid besök från andra länder”.¹¹⁷ Regeringen menar att det även är viktigt att gentemot andra länder ”markera” den svenska inställningen till ökningen av den internationella sexindustrin, vilken man menar ökar även i Sverige.¹¹⁸ På så sätt hoppas man även kunna stödja grupper i andra länder som motarbetar prostitution och även minska intresset för olika grupper eller enskilda i utlandet att ”etablera en mer omfattande organiserad prostitutionsverksamhet i Sverige”.¹¹⁹ Utredaren skriver att Sverige därför ”kan sägas stå vid skiljevägen när det gäller förhållningssättet till prostitution – att släppa de destruktiva krafterna lösa eller att kraftigt markera att detta är oacceptabelt och oförenligt med vårt lands kultur”.¹²⁰

Sexarbete utmålades här som ett fenomen som inte bara kan hota de inblandade individerna, deras familjer och säkerheten för kringboende barn. Den kan även leda till minskad jämställdhet mellan könen och, till och med, om prostitutionen inte stoppas kan ”de

¹¹⁵ *Könshandeln*, s. 148

¹¹⁶ *Könshandeln*, s. 251

¹¹⁷ *Könshandeln*, s. 226 ff.

¹¹⁸ Detta påstående beläggs enbart genom att referera till att det finns ”tecken” från bl.a. prostitutionsgrupperna att så är fallet. *Kvinnofrid* s. 105

¹¹⁹ *Kvinnofrid* s. 105

destruktiva krafterna” komma att släppas lösa. Med hjälp av Rubins resonemang skulle detta kunna ses i ljuset av hur man rättfärdigar kriminalisering av ”ofarliga” sexuella beteenden (som hon menar att sexarbete är). Genom att porträttera ett visst sexuellt beteende som ett hot mot hälsa och trygghet, kvinnor och barn, nationell säkerhet, familjen eller själva civilisationen kan kriminaliseringen ske, skriver Rubin. Det inneboende problemet är att personerna som utsätts för kriminaliseringen redan befinner sig så långt nere i den sexuella hierarkin att de har blivit lätta offer utan makt - och utan möjlighet att försvara sig själva.¹²¹

En annan konsekvens av ”dominoteorin” är hur sexuella beteenden uppfattas. Rubin skriver att det enbart är sexuella handlingar som befinner sig på den ”goda” sidan som beviljas ”moralisk komplexitet”. Till exempel kan heterosexuella relationer vara sublimes eller hemska, fria eller påtvingade, helande eller destruktiva, romantiska eller affärsmässiga. Så länge det sexuella beteendet inte bryter mot andra regler får de uppvisa den ”fulla skalan” av mänsklig erfarenhet. Handlingar på den ”dåliga” sidan av gränsen ses däremot som ytterst motbjudande och utan känslomässig nyans. Ju längre bort från gränsen en sexuell handling är, desto mer är den skildrad som en genomgående dålig erfarenhet. Den skildras som något som omöjligt kan inbegripa affektion, kärlek, fritt val eller snällhet.¹²²

Den manliga homosexuella prostitutionen är som tidigare visats högre upp i den sexuella hierarkin. Ytterligare ett exempel på detta är när utredare Törnell skriver:

Det finns likheter mellan den homosexuella och den heterosexuella prostitutionen bl.a. när det gäller prostitutionsdebuten och skadorna i form av känslöstörningar. Det finns också flera skillnader. (...) Den homosexuella prostitutionen kan ibland för säljaren vara en blandning av affärsverksamhet och egen utlevd sexualitet, vilket praktiskt taget aldrig förekommer i den heterosexuella prostitutionen.¹²³

Den homosexuella prostitutionen uppfattas alltså till skillnad mot den heterosexuella bl.a. som delvis en ”affärsverksamhet”. Rubin beskriver just detta som ett kännetecken för de beteenden som beviljas moralisk komplexitet - de kan bl.a. vara ”affärsmässiga”. Utredningen skriver vidare att prostitutionen för den sexsäljande mannen kan innebära ett uppnående av ”någon form av ömhet” och ”social trygghet”.¹²⁴ Dessutom menar man att kvinnorna drar en mer renodlad skillnad mellan ”arbete” och ”fritid”, medan prostitutionen för mannen ”kan vara mer av kamratskap och sammanhållning, en del av en social miljö och en

¹²⁰ *Könshandeln*, s. 227

¹²¹ Rubin (1992), s. 297

¹²² Rubin (1992), s. 282 f.

¹²³ *Könshandeln*, s. 12

¹²⁴ *Könshandeln*, s.130

gruppsammahållning, som är ersättning för familjen".¹²⁵ Den manliga homosexuella prostitutionen uppfattas alltså, till skillnad från den heterosexuella, som betydligt mer moraliskt komplex. Den innehar, precis som Rubin skriver, bl.a. komponenter av fritt val, snällhet och godhet. Manlig homosexuell prostitution innehåller "ömhet" (till skillnad från den heterosexuella), liksom den manliga homosexuella pornografin innehåller "mer känsla och värme" (till skillnad från den heterosexuella)¹²⁶.

Törnell skriver förvisso att det finns likheter mellan den homosexuella och heterosexuella prostitutionen när det gäller de skador i form av "känslöstörningar". Vad dessa är exemplifieras inte, och hon skriver dessutom senare att på grund av mäns och kvinnors olika förmågor att isolera sexuella aktiviteter som enskilda händelser blir inte deras respektive "personlighet" inte lika "invaderad", och de känslomässiga "är" som kan uppkomma därför inte blir lika "djupa".¹²⁷

De sexuella beteenden som uppfattas som negativa anses inte innehålla frivillighet menar Rubin. Som exempel ger hon lagstiftning där samtycke enbart är ett "privilegium" för de vars sexuella beteende är högt uppe i hierarkin. Våldtäktslagar är t.ex. baserade på den underliggande premissen att heterosexuellt beteende kan vara både ett fritt val eller en påtvingad handling. Personer som däremot engagerar sig i "annorlunda" sexuellt beteende måste ha blivit hjärntvättade, lurade eller tvingade. Om inget av detta verkar stämma hemfaller man istället till psykologiska förklaringsmodeller och menar att personen med det "ovanliga valet" måste ha haft en dålig barndom, ej framgångsrik socialisering eller inadekvat identitetsformering.¹²⁸

Att det inte finns någon frivillighet när det gäller att sälja sexuella tjänster (för kvinnor) framkommer delvis när utredare Törnell skriver: "Ingen ung människa, som funderar över sin framtid, ser prostitution som ett bra eller likvärdigt alternativ till andra sysselsättningar".¹²⁹ Detta blir än tydligare när utredaren förklarar varför en kvinna börjar sälja sexuella tjänster; hon har på olika sätt blivit tvingad eller lurad:

Det är ibland också en fråga om successiv och gradvis tillvänjning till könshandeln. I denna process kan en rad faktorer medverka, bl.a. spelar sexklubbar och den pornografiska industrin en stor roll. Den

¹²⁵ *Könshandeln*, s.130

¹²⁶ Se tidigare citat.

¹²⁷ Se citat s.41

¹²⁸ Rubin (1992), s. 306

¹²⁹ *Könshandeln*, s. 102

utlösande faktorn kan vara en akut brist på pengar, kanske i kombination med påverkan från en väninna som prostituerar sig eller arbetar på sexklubb eller från en pojkvän/hallick.¹³⁰

Och precis som Rubin skriver hemfaller man åt psykologiska förklaringsmodeller då den ovanliga handlingen inte beror på att kvinnan har blivit lurad:

Det är inte heller så att kvinnor av en ren tillfällighet lockas in i prostitution av någon samvetslös person. De kvinnor som börjar prostituera sig har varit på väg mot prostitution mycket länge, av skäl som ofta ligger långt tillbaka i tiden. (...) Det är numer väl känt att sexuella övergrepp under uppväxten, liksom en sexualfientlig och likgiltig omgivning under barndomen, är faktorer som medverkar till att kvinnor senare i livet prostituerar sig.¹³¹

I motiveringen till varför regeringen enbart kriminaliserar köparen och inte säljaren skriver man att det inte är ”rimligt att kriminalisera den som, åtminstone i flertalet fall, är den svagare parten som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sin egen sexualdrift”¹³² Även regeringen uppfattar kvinnan som säljer sex som på något sätt tvingad eller lurad till sin handling, hon är den som blir ”utnyttjad”. Hon har inte *själv* valt att sälja den sexuella tjänsten. Detta diskuteras något utförligare i nästa avsnitt.

Som tidigare visats i uppsatsen placeras den homosexuella prostitutionen och dess aktörer högre i den sexuella hierarkin än den heterosexuella och dess aktörer. Det finns tecken på att det här stämmer även i detta sammanhang. Ingenstans spekuleras, eller förklaras, de sexsäljande männens beteende med hjälp av psykologiska förklaringsmodeller, eller att de ses som ”tvingade”, eller ”lurade” på något sätt - något som görs med de sexsäljande kvinnornas beteende. Samma sak gäller för de män som köper sex av kvinnor respektive män. Män som köper sex av män gör det genom frivilliga val och verkar inte ha några större psykiska problem. De män som köper sex av kvinnor är dock enligt utredaren också ”i någon mening” offer och har ett stort känsloliv¹³³.

Sexuell essentialism

Ytterligare ett hinder för att utveckla en radikal teori om sexualitet är enligt Rubin sexuell essentialism, d.v.s. förståelsen av sex som en slags oföränderlig naturkraft som inte påverkas av varken samhälle eller historiska skeenden. Sexuell essentialism är inte bara en del av västerländska samhällens ”folk wisdom” (eng.), utan har även reproducerats genom de senaste

¹³⁰ Könshandeln, s. 11

¹³¹ Könshandeln, s. 102

¹³² Könshandeln, s. 104

hundra årens sexualitetsforskning inom medicinen, psykiatrin och psykologin. Där behandlas sex som en ”personlig ägodel” som återfinns i människors hormoner eller psyke, och förklaras fysiologiskt eller psykologiskt. Detta är en förståelse som började utmanas av den nya konstruktivistiska sexualvetenskapen som växte fram under slutet av 1970-talet. Där menar man att sexualiteten är konstituerad i samhället och historien - inte biologiskt föreskriven. Biologin, påpekar Rubin, är fortfarande naturligtvis en nödvändig förutsättning för mänsklig sexualitet, men kan inte enbart förstås i biologiska termer. Hon skriver

Human organisms with human brains are necessary for human cultures, but no examination of the body or its parts can explain the nature and variety of human social systems. (...) The body, the brain, the genitalia, and the capacity for language are all necessary for human sexuality. But they do not determine its content, its experiences, or its institutional forms.¹³⁴

Rubin menar att det inte går att analysera sexualiteten politiskt så länge man uppfattar den som ett biologiskt fenomen eller har individualpsykologiska aspekter – lika lite som det går att använda sig av biologi vid ras-, eller genuspolitik. Om man istället försöker förstå sex historiskt eller i socialanalytiska termer blir en mer realistisk sexualpolitik möjlig. De mer fruktbara termerna för fenomenen som ”population, grannskap, bosättningsmönster, migration, urbana konflikter, epidemiologi och polisteknologi” kan användas istället för de traditionella som ”synd, sjukdom, neuros, patologi, dekadens, pollution, eller ett imperiums uppgång och fall”.¹³⁵

Förarbetena till sexköpslagen verkar använda sig av den traditionella begreppsapparaten i förståelsen av sexualiteten som en essens, naturkraft och biologiskt föreskriven *blandat* med en socialkonstruktivistisk förståelse.

I enlighet med den socialkonstruktivistiska förståelsen skriver regeringen att mäns våld mot kvinnor ”ofta har sitt ursprung i och finner näring ur fördomar och föreställningar om mäns överordning och kvinnors underordning”¹³⁶, något som även gäller för sexuella trakasserier¹³⁷. Utredningen utvecklar detta mer ingående och menar att det svenska ”kulturmönstret” trots ”många års medvetna jämställdhetssträvanden” i stor utsträckning fortfarande präglas av en ”traditionell rollfördelning mellan kvinnor och män”. Dessa könsroller har vidare ”stor betydelse för kvinnors och mäns syn på sexualitet och förutsättningar för att bli parter i

¹³³ *Könshandeln*, s. 227

¹³⁴ Rubin (1992), s. 276

¹³⁵ Rubin (1992), s. 275 ff.

¹³⁶ *Kvinnofrid*, s. 21

¹³⁷ *Kvinnofrid*, s. 22

könshandeln”¹³⁸. Utredaren menar även att män som köper sex kan ses som en ”disparat” grupp som enbart har det gemensamt att de är män, och att de ”har fostrats till en mansroll där könsköp är möjliga. Det är därför rimligt att tala om prostitution som en kollektiv mansfråga.”¹³⁹. Eftersom man här använder sig av ord som ”fördomar”, ”föreställningar”, ”kulturmönster”, ”könsroller” och ”kollektiv mansfråga” tyder det på att man förstår kvinnors och mäns (sexuella) beteenden som konstruerat i ett socialt sammanhang. Även de åtgärder man föreslår för att ändra på mäns och kvinnors beteende och inställning till prostitution tyder på detta. Utredaren menar att det är viktigt att försöka förhindra att pojkar får en mansroll där möjligheten att köpa sexuella tjänster ingår, samt att förhindra att flickor får en underordnad kvinnoroll där de blir betraktade som sexualobjekt. Förhindrandet av detta skulle bl.a. gå till genom att de har ”jämställda förebilder”.¹⁴⁰ De vuxna männen som köper sexuella tjänster tror man kan också påverkas att upphöra med sitt beteende genom sociala åtgärder. Ett sätt är att ”förmedla kunskaper om könsmarknadens verkliga karaktär”. Män som köper sexuella tjänster av narkotikaberoende kvinnor skulle ”säkert i stor utsträckning avhålla sig från köp om de insåg, att de därigenom skadade kvinnorna och sig själva och att de underhåller narkotikahandeln, eftersom prostitutionspengarna ofta går direkt i narkotikalangarnas fickor”.¹⁴¹ Ett annat exempel på att man tror att människors sexuella beteende går att ändra på genom sociala åtgärder är det resonemang som förs kring lagen som normbildande, och som tidigare diskuterats. Här är ytterligare ett exempel från utredarens resonemang:

Många tunga argument talar för en kriminalisering. Ett straffbud skulle fylla en normbildande funktion, påverka förhållandet mellan kvinnor och män mot ökad jämställdhet och göra klart att könshandel inte är socialt acceptabelt utan i stället en verksamhet som statsmakterna finner så förkastlig och skadlig för de inblandade att den skall stämplas som brottslig.¹⁴²

Men parallellt med detta resonemang verkar man ha en essentialistisk förståelse av sexualiteten. Detta framkommer i allmänna resonemang om sexualitet, i motiveringen till att enbart kriminalisera den som köper sexuella tjänster, i resonemangen kring varför prostitution finns, vad man skall göra för att förhindra den och hur man anser att den påverkar kvinnor respektive män.

¹³⁸ *Könshandeln*, s. 214

¹³⁹ *Könshandeln*, s. 111 f.

¹⁴⁰ *Könshandeln*, s. 214

¹⁴¹ *Könshandeln*, s. 216

¹⁴² *Könshandeln*, s. 220

Det finns antaganden om att det finns en sanning om hur män och kvinnors sexualitet är, och vad människor ”egentligen” vill ha sexuellt. Utredaren skriver: ”Människor – och män – vill egentligen inte ha känslolös sexualitet”¹⁴³, och att ”sexualitet och känsloliv hänger samman”¹⁴⁴. Här är det som tidigare visats en *viss typ* av känsla som man anser att sexualiteten *är* sammankopplad med; nämligen kärlek. Dessa två citat pekar på att man uppfattar mäns och kvinnors sexualitet som essentiell. Utredaren skriver att ”människor” vill ”egentligen” ha en viss typ av sexualitet. Det finns alltså en uppfattning om att någon utomstående (utredaren i detta fall) kan bedöma vad en människa *egentligen* vill ha sexuellt, och att detta är gemensamt för *alla* människor. Detta egentliga som talas om är något fast, något stadigt, något oföränderligt. Det är en sexualitet som inte är påverkad av vilken personliga bakgrund och erfarenhet individen har, och det är inte heller en sexualitet som är påverkad av ett samhälles normer om hur sexualiteten *borde* vara. Den bara är. De här citaten pekar på att utredaren uppfattar att denna essentiella sexualitet är *likadan* för kvinnor och män. Det finns dock andra resonemang som tyder på att man uppfattar mäns och kvinnors sexualitet är essentiell men *olika*, och att denna olikhet är essentiell, inte skapad av sociala konstruktioner. Utredaren skriver t.ex. att ”Asymmetrin i kvinnors och mäns sexuella intresse och behov för med sig ett främlingskap mellan könen”¹⁴⁵. Tydligast framkommer dock den uppfattade essentiella skillnaden mellan kvinnor och män i det resonemang som förs om skillnaden mellan skadeverkningarna av manlig homo-, respektive heterosexuell prostitution. I kapitlet om den homosexuella prostitutionen och dess skadeverkningar skriver utredaren:

Män anses emellertid ha större förmåga att isolera sexuella aktiviteter som enskilda händelser, medan kvinnor är mera känslomässigt involverade och därmed mer sårbara. Den invasion av personligheten som ofta blir resultatet av kvinnlig prostitution har således inte någon direkt motsvarighet i den manliga homosexuella prostitutionen. Ären hos männen blir kanske därför inte så djupa som hos kvinnorna.¹⁴⁶

Tidigare har utredaren skrivit att sexualitet och känsloliv intimt hör samman, och att både kvinnor och män ”egentligen” inte vill ha ”känslolös” sexualitet. I det ovanstående citatet framkommer det dock att män faktiskt *kan* ”isolera sexuella aktiviteter”, medan kvinnor som är mer ”känslomässigt involverade” *inte kan* det. Och eftersom kvinnor inte kan isolera dessa sexuella aktiviteter får de en ”invasion av personligheten” och ”ärr” som är ”djupare” än de

¹⁴³ *Könshandeln*, s. 112

¹⁴⁴ *Könshandeln*, s. 215

¹⁴⁵ *Könshandeln*, s. 111

¹⁴⁶ *Könshandeln*, s.128

sexsäljande männens. Här finns alltså en essentiell skillnad mellan kvinnor och män. Kvinnor är på ett visst sätt när de har sexuella aktiviteter, och män är på ett annat sätt.

En annan skillnad framkommer när regeringen motiverar till varför man inte vill kriminalisera båda parter. Man skriver att även om prostitutionen som sådan inte är en ”önskvärd samhällsföreteelse” så ”är det inte rimligt att också kriminalisera den som, åtminstone i flertalet fall, är den svagare parten som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sin egen sexualdrift”¹⁴⁷. Eftersom man här utgår från den heterosexuella prostitutionen uppfattar man här kvinnan som den ”svagare”, mannen som ”utnyttjar” och som har en ”sexualdrift” som måste ”tillfredställas”. Det finns alltså något som är en sexualdrift och som måste tillfredställas. Denna drift är dessutom olika för kvinnor och män. Männerna uppfattas helt klart som den aggressiva och drivande, den som utnyttjar någon svagare. Detta stämmer överens med Rubins påstående att utvecklingen av det sexuella systemet har skett i en kontext av genusrelationer och som har diskuterats tidigare - delar av den moderna ideologin uppfattar att lust är männens provins, medan renhet är kvinnornas.¹⁴⁸ Detta överensstämmer även med Vances resonemang som menar att den manliga sexualitetens natur, som till skillnad från den kvinnliga bl.a. uppfattas som aggressiv.

Orsaken till denna skillnad mellan män och kvinnor verkar enligt utredaren vara en blandning av psykologiska och sociala orsaker:

Den överensstämmelse som finns mellan samhället och könsrollerna förstärks och vidmakthålls i samspelet mellan kvinnor och män. Asymmetrin i kvinnors och mäns sexuella intresse och behov för med sig ett främlingskap mellan könen. Det nutida samhället skapar också genom sin massiva indoktrinering via olika kanaler bilder av kvinnor och män som inte alltid överensstämmer med verkligheten. Män blir desorienterade och ibland rädda för sina kvinnor. Inte sällan kräver kvinnor av sina män att de skall dela ansvaret för hem och barn utan att egentligen släppa ifrån sig något av ansvaret. Mannen skall ”hjälpa till”, men på kvinnans villkor. Hans sexualitet begränsas ofta av vad hans kvinna bestämmer. Hans lust lever på hennes nåd. Om hon upplever honom som alltför påstridig riskerar han att hon drar undan sin kärlek och han känner sig känslomässigt övergiven. Sett med mäns ögon blir kvinnlig sexualitet en eftertraktad vara som kvinnor förfogar över medan männen måste tigga och be, övertala, snärja eller förhandla. Könsköp blir ett sätt att slippa be om lov eller slippa ”meritera sig.”¹⁴⁹

I detta citat framkommer *biologisk essentialism* bl.a. när man skriver ”asymmetrin i kvinnors och mäns sexuella (...) behov”, *socialkonstruktivism* i uttalanden som: ”det nutida samhället skapar...”, samt ett användande av *psykologiska förklaringsmodeller*: ”män blir desorienterade och rädda...”.

¹⁴⁷ *Kvinnofrid*, s.104

¹⁴⁸ Rubin (1992), s. 307

¹⁴⁹ *Könshandeln*, s 111

En annan indikation på att sexualiteten uppfattas som en essens är i hur man anser att människors beteende kan fås att förändras - genom olika psykologiska åtgärder. För att barn skall växa upp och bli ”jämställda och ansvarsställande kvinnor och män” (och därigenom inte vilja varken sälja eller köpa sexuella tjänster) måste man se till att ”de känner sig önskade och välkomna och får en känslomässigt varm och trygg uppväxt”. Flickor måste känna och få veta att de är värdefulla, och att ungdomar ”måste tränas och uppmuntras, bl.a. till att tala och framträda, för att få gott självförtroende”.¹⁵⁰ Här behandlas alltså sexualiteten som en individs ägodel och som förklaras och kan behandlas psykologiskt. Önskan att sälja och köpa sexuella tjänster är en slags störning hos individen som kan avhjälpas med olika åtgärder. Detta överensstämmer med det som tidigare visats i uppsatsen - aktörerna inom den heterosexuella prostitutionen uppfattas ha psykologiska problem och antas kunna påverkas att upphöra med sitt beteende genom olika psykologiska insatser.

Avsaknad av förståelse för en godartad sexuell variation

Variation, menar Rubin, är en fundamental del i allt liv; ”från den enklaste biologiska organismen till de mest komplexa mänskliga sociala formationerna”¹⁵¹. Trots detta förväntas människors sexualitet anpassa sig till en enda standard. För enligt Rubin är en av de mest djupt rotade idéerna kring sex att det finns ett bästa sätt att göra det på, och att alla borde göra det på just det sättet. De flesta människor misstar dessutom sina egna sexuella preferenser för universella system som borde eller kommer att fungera för alla. De flesta tankesystem kring sexualitet har dessutom denna föreställning av ett enda sexualideal. För religion är idealet barnalstrande giftermål, för psykologi mogen heterosexualitet och för viss feminism är det lesbiskhet skriver Rubin.¹⁵²

I sexköpslagens förarbeten återkommer temat sexualitet - känslor, sexualitet - ”relation”, ”krav”, och ”ansvar”. Det är när dessa komponenter finns länkade till sexualiteten som sexualiteten uppfattas som något bra. Sexualidealet är att sex skall sammankopplas med kärlek. Här är återigen några av de tidigare citaten som illustrerar detta:

¹⁵⁰ *Könshandeln*, s. 214

¹⁵¹ Rubin (1992), s. 283

¹⁵² Rubin (1992), s. 283

Prostitutionskontakterna med sexuell utlevelse utan relation, närhet eller krav – avskalade relationer – kan bli en möjlighet att slippa konfronteras med dålig självkänsla och oförmåga att utlämna sig själv i genuina mänskliga kontakter.¹⁵³

Prostitution förmedlar en negativ sexualsyn och påverkar därför synen på sexualitet i allmänhet i samhället. Att kvinnor i prostitution, pornografi och reklam framställs och behandlas enbart som objekt, som kroppar, medför att sexualitet ses som frikopplad från känslor. Detta motverkar en sexualsyn där sexualitet och känslor hör ihop och där parterna tar ansvar för varandra.¹⁵⁴

Att sexualitet och känsloliv hänger samman är inte minst viktigt att förmedla till ungdomarna; att sexualitet är ett uttryck för kärlek och omtanke och inte en handelsvara och att den aldrig får utövas på någon annans bekostnad.¹⁵⁵

Människor skall som visats ovan på olika sätt fås att konformeras till denna enda sexuella standard. Pojkar och flickor skall uppfostras på ett visst sätt, män och kvinnor som är engagerade i prostitution skall få terapi för att upphöra med sitt beteende, och de som bryter mot standarden – de som köper sexuella tjänster – skall straffas juridiskt och på så sätt lära sig att bete sig annorlunda eller ”rätt”.

Problemet när det finns en avsaknad av förståelsen om en godartad sexuell variation är enligt Rubin att det är svårt att utveckla en pluralistisk sexualitet. Hon förespråkar istället ett mer antropologiskt förhållningssätt till sexualitet där man istället för att se ner på olika former av sexualitet förstår den som olika sexuella kulturer som skall respekteras: ”Vi har lärt oss att hylla olika kulturer som unika uttrycksätt för mänsklig påhittighet snarare än som några vildars underlägsna eller äckliga vanor. Vi behöver en liknande antropologisk förståelse av olika sexuella kulturer.”¹⁵⁶ Ett underliggande problem är dock att många som skriver om sexualitet har knapphändig eller ingen kunskap kring klassisk sexologi och modern sexualforskning. Rubin är medveten om att dessa discipliner varken är, eller har varit, ”immuna” mot rådande sexuella värderingssystem, och att de innehåller antaganden och information som inte borde accepteras utan vidare. Men hon menar att dessa discipliner ger oss ”detaljrikedom, ett välkommet lugnt och sansat förhållningssätt och väl utvecklad förmåga att behandla sexuell variation som något som existerar snarare än något som borde utrotas”, och dessa fält kan därför ge oss en empirisk grund för en radikal teori om sexualitet. Något hon menar är mer användbart än ”kombinationen av psykoanalys och feminismens första grundsats” till vilka så många texter nu tagit sin tillflykt till.¹⁵⁷ Vad hon exakt avser med feminismens ”första grundsats” är oklart, men hon menar antagligen att genus inte

¹⁵³ *Könshandeln*, s. 12

¹⁵⁴ *Könshandeln*, s. 148

¹⁵⁵ *Könshandeln*, s. 215

¹⁵⁶ Rubin (1992), s. 284

skall vara den enda ”förtryckvektorn” och att enbart kvinnor med en viss typ av åsikter eller erfarenhet av sexualitet skall komma till tals när den radikala teorin utvecklas.

Sexnegativitet

Det axiom som allra mest försvårar möjligheten att utveckla en radikal teori om sexualitet är enligt Rubin den om sexnegativitet. Enligt henne uppfattar västerländska kulturer sexualiteten som en ”farlig, destruktiv och negativ” kraft. Större delen av den kristna traditionen menar att sex är något syndigt i sig själv, vilket kommer från antagandet att genitalierna är en mindervärdig del av kroppen, något mycket lägre och mindre heligt än sinnet, själen, hjärtat, eller de övre delarna av matsmältningssystemet. Dessa föreställningar menar Rubin nu har fått ”eget liv” och är inte längre beroende av religionen för att framhärda.

En sexnegativ kultur behandlar alltid sex med misstänksamhet vilket innebär att den ”konstruerar och dömer de flesta sexuella handlingar utifrån dess värsta möjliga uttryck. Sex antas vara skyldig tills motsatsen bevisats”, skriver Rubin¹⁵⁸. Det måste därför finnas goda skäl, eller särskilda anledningar, för att ursäkta sexuell aktivitet. De mest acceptabla ursäkterna för sexuell aktivitet är giftermål, reproduktion och kärlek. Ibland kan vetenskaplig nyfikenhet, estetiska upplevelser eller ett långvarigt förhållande ”fungera som ursäkt”. Denna typ av förevändningar är däremot onödiga för andra typer av njutningar påpekar Rubin, njutningar som kommer av att äta mat, läsa skönlitteratur eller betrakta stjärnor.¹⁵⁹

Som redan visats i avsnittet ovan, om den godartade sexuella variationen, och även den om de sexuella hierarkierna, så accepteras sexualiteten mellan individer så länge den just är ”ursäktad” med bl.a. kärlek och långvariga förhållanden, eller när någon utelämnar sig själv i ”genuina” mänskliga kontakter. Den sexualitet som förekommer inom prostitutionen kan däremot inte accepteras eftersom den inte anses innehålla detta. Den manliga homosexuella prostitutionen däremot, den som placeras högre upp i den sexuella hierarkin än den heterosexuella, beskrivs som annorlunda än den heterosexuella. Den ”ursäktas” med att den innehåller ”ömhet”, ”kamratskap”, ”ersättning för familjen”, en del av ”gruppsammanhållning”, eller ”egen utlevd sexualitet”¹⁶⁰, och sägs därför inte vara lika skadlig och dålig.

¹⁵⁷ Rubin (1992), s. 284

¹⁵⁸ Rubin (1992), s. 284

¹⁵⁹ Rubin (1992), s. 278

¹⁶⁰ *Könshandeln*, s.12

Som tidigare nämnts föreligger källtekniska problem när det gäller vilka grupper sexarbetare som har studerats och vars erfarenheter, situation och uttalanden man dragit generella slutsatser av. Den specifika gruppen som man har fokuserat på är kvinnor som säljer sexuella tjänster till män, som arbetar utomhus och som *frivilligt* tagit kontakt med socialarbetare och forskare vars syfte har varit att hjälpa dem att upphöra med sin verksamhet. Detta kan sättas i relation till Rubins resonemang om hur den västerländska kulturens sexnegativitet påverkar uppfattningen om sexualitet. Hon skriver att de flesta sexuella handlingar bedöms utifrån dess värsta uttryck.

I prostitutionsutredningen finns ett kapitel som heter ”Bilder från verkligheten”. Där byter utredare Törnell från den annars ganska sakliga prosan till en mer målande och stämningsfull. Hon skriver i inledningen till kapitlet:

Kvinnan i könshandeln har i visor, böcker och på film skildrats som frillan, horan, skökan eller glädjeflickan. Få ha skildrat henne som människa. Vem är hon och hur ser hennes bakgrund ut? Vilka framtidsdrömmar har hon?

Inte många har intresserat sig för mannen som köper kvinnans tjänster. Är han den som Fröding beskriver, den som köper sin kärlek för pengar därför att för honom finns inte annan att få? Eller är han en vanlig man, som smyger iväg för att få uppleva lite spänning vid sidan av äktenskapet eller samboförhållandet?¹⁶¹

Därefter ger utredaren exempel på fyra kvinnor som säljer sex och fyra män som köper sex, för att som hon skriver få ”några bilder av verkligheten”. (Av utrymmesskäl diskuteras här endast beskrivningen av kvinnorna). Uppgifterna om en av kvinnorna (”Annika”) kommer från polisens förundersökningsprotokoll, och de andra kvinnorna har själva berättat om sina liv enligt utredaren. Vem de har berättat för och i vilket sammanhang framkommer ej, inte heller om de har fått godkänna texten.

Samtliga kvinnor som beskrivs arbetar med att sälja sexuella tjänster på gatan, och tre av dem är narkotikaanvändare. En sägs inte använda droger, men drack mycket alkohol som tonåring. De har alla blivit illa behandlade på olika sätt under sin uppväxt och vuxna tid. Den första berättelsen, om ”Annika” slutar med att hon har hittats mördad på en parkeringsplats, naken, strypt och knivskuren. Den andra, om ”Laila” (som inte använder narkotika) slutar med att hon säger sig vilja sluta med prostitutionen för att det är tungt och svårt att gå på gatan för att alla tittar på henne - och hon alltmer sällan går ut i dagsljus. Den tredje, ”Marie”, avtjänar ett narkotikabrott, har just blivit drogfri och hoppas få komma till samma

behandlingshem som sin man och reda ut deras liv, när strafftiden är slut. Den fjärde, ”Anita”, är den enda som inte säger sig ha något emot varken prostitution eller narkotika. Hennes berättelse avslutas med:

Man kan inte komma längre ner än till botten, jag har ingenting mer att förlora. Jag minns inte vad jag hade för drömmar. Hela livet har jag motsatt mig mammas drömmar om vad jag skulle bli. Jag tror aldrig att jag kände att jag dög som jag var utan jag måste blir något särskilt. Nu står jag på botten och gör det allra värsta som min mamma kunde tänka sig. Jag knarkar och ”gnor”. Jag är nöjd med det och har ingen tanke på att sluta.¹⁶²

Så trots att ”Anita” säger att hon inte har något emot varken narkotika eller att sälja sexuella tjänster avslutas berättelsen om henne med att hon säger saker som på olika sätt skulle tolkas som negativt av en läsare. Hon är på ”botten”, har inget mer att förlora och gör det ”allra värsta” som hennes mamma skulle kunna tänka sig (en uppfattning som säkert delas av de flesta som skulle läsa detta).

De exempel från ”verkligheten” som finns med i utredningen verkar vara just de ”värsta” som man kunnat finna. De är dessutom på intet sätt representativa för sexarbetare i Sverige – åtminstone inte enligt de siffror kring prostitution som presenteras. Utredaren skriver nämligen att mellan hälften (vid ett tillfälle skriver hon två tredjedelar) av den sammantagna prostitutionen är ”osynlig”, det vill säga den sker inomhus och kan inte studeras.¹⁶³ *Samtliga* exempel som tas upp i ”Bilder från verkligheten” är dock från kvinnor som säljer sexuella tjänster utomhus.

Av de kvinnor som arbetar utomhus uppskattar utredaren att hälften använder narkotika.¹⁶⁴ Det innebär att av det uppskattade totala antalet sexarbetare i Sverige använder ca 15–25% narkotika (om man antar att samtliga narkotikaanvändande sexarbetare arbetar utomhus). Av de kvinnor som porträtteras i utredningen använder dock *tre av fyra* (det vill säga 75% istället för 15-25%) narkotika.

¹⁶¹ *Könshandeln*, s.71

¹⁶² *Könshandeln*, s. 77

¹⁶³ Siffrorna varierar starkt i kapitlet *Den heterosexuella könshandelns omfattning och former*. (*Könshandeln*, s. 81 ff) Antalet kvinnliga sexarbetare som tar kontakt med sina kunder utomhus beräknas till 650 personer i städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping. Törnell skriver därefter att man med utgångspunkt från prostitutionsgruppernas siffror kan uppskatta de som arbetar inomhus till det dubbla, och får då den totala siffran sexarbetare till 1 300. Detta ändrar hon dock till 2 500 – 3 000 eftersom de föregående siffrorna enbart avser de kända kvinnorna och ”i verkligheten” borde siffran vara högre. Prostitutionsgruppen i Göteborg uppskattar dock förhållande mellan utomhus och inomhus arbetande kvinnor till en tredjedel respektive två tredjedelar. Törnell använder sig även av denna siffra ibland.

¹⁶⁴ *Könshandeln*, s. 108

Det övriga resonemanget i utredning och proposition baseras också på denna typ av mer negativa erfarenhet och bakgrund. Angående inomhusprostitutionen skriver utredare Törnell att ”kunskaperna är begränsade”¹⁶⁵, något som man inte vet ”så mycket om”¹⁶⁶, och att man inte har haft möjlighet att klarlägga hur stor ”den i verkligheten är eller hur den ser ut till struktur och innehåll”¹⁶⁷. Regeringen påpekar att vissa grupper är svåra att nå för prostitutionsgrupperna.¹⁶⁸ Dessa är ”nya grupper av prostituerade, kvinnorna i inomhusprostitutionen, kvinnor med utländsk härkomst och de psykiskt sjuka kvinnorna”.¹⁶⁹ Varken regering eller utredaren verkar dock anser att detta är något som behövs ta i beaktande. Utredaren skriver bl.a. att de skador man anser att gatuprostitutionen leder till borde ”ha giltighet också när det gäller andra prostitutionsformer”¹⁷⁰.

Det skall även noteras att det procentuella antalet sexarbetande kvinnor som ligger till grund för utredarens och regeringens resonemang är mycket lågt. Detta är de siffror utredningen anger: 50 – 66% av samtliga sexarbetande kvinnor i Sverige arbetar *inomhus* - och har därför inte kunnat studerats överhuvudtaget. Av de kvarvarande *utomhusarbetande* sexarbetarna måste en stor andel räknas bort. Utredningen anger att 20 - 30 % har utländsk bakgrund - och dessa säger man inte kunnat ha möjlighet att studera. De med psykiska problem uppskattas till mellan 7 och 17 %. - och dessa har man inte heller kunnat studera.¹⁷¹ Enligt utredare och regering är det alltså ett stort bortfall de sexarbetande kvinnor som *överhuvudtaget kunnat studeras*. Av de kvarvarande sexarbetarna på gatan är dessutom hälften narkotika användare. Detta innebär att den empiriska grunden för undersökningar är starkt begränsade

Utredaren säger sig dock vara medveten om att kvinnor inom prostitutionen inte är en ”enhetlig grupp”:

Bland dem finns kvinnor med olika bakgrund och olika motiv för att prostituera sig. Även om de flesta kvinnor far illa av sin verksamhet, kan vissa kvinnor leva förhållandevis väl och försörja sig och sin familj med de pengar de tjänar. Det kan också finnas de som prostituerar sig endast tillfälligt och som lever vidare utan några större skador.¹⁷²

Utredaren skriver också att utländska kvinnor som säljer sex har en annan uppfattning om sitt arbete och skiljer sig från de svenska och nordiska. De utländska har ”mer sällan”

¹⁶⁵ *Könshandeln*, s.81

¹⁶⁶ *Könshandeln*, s.137

¹⁶⁷ *Könshandeln*, s. 81

¹⁶⁸ Mycket av informationen till prostitutionsutredningarna kommer från dessa.

¹⁶⁹ *Kvinnofrid*, s. 105

¹⁷⁰ *Könshandeln*, s. 137

¹⁷¹ *Könshandeln*, s. 108 f.

¹⁷² *Könshandeln*, s. 101

missbruksproblem än de nordiska. Detta säger man trots att man redan anfört att de utländska kvinnor är svåra att nå för prostitutionsgrupperna. Detta menar utredaren beror på språksvårigheter, att de ofta är mer ”hallickberoende”, att de på grund av sin kultur kanske har en ”annan syn” på prostitution, eller att de kommer från länder med stor fattigdom och tycker sig ha det så mycket bättre i Sverige vilket ”uppväger det negativa med prostitutionen”. Utredaren konstaterar att de utländska kvinnorna ”tycks i stort ha svårare att tillgodogöra sig det stöd och den hjälp som samhället erbjuder och att finna eller vilja ha alternativ till prostitutionen.”¹⁷³

Dessa uppgifter tas dock inte som intäkt för att revidera den generella uppfattningen om prostitution, vilket är intressant då de utländska kvinnorna står för en relativt hög andel av de som arbetar utomhus - mellan 20-30%.¹⁷⁴ Inte heller tar man med erfarenheterna och uppfattningen om manlig homosexuell prostitution i sin generella analys, inte eller erfarenheterna från män som säljer sex till kvinnor. Som redan noterats ovan, tog fem män alltså själva kontakt med prostitutionsutredningen per telefon och berättad att de sålde sexuella tjänster till kvinnor. Dessa beskrev sin verksamhet mer som en ”slags relation” än som prostitution, och sade sig ha sexuellt utbyte av förhållandet. En av dem blev kontaktad av 4-5 kvinnor per dag av kvinnor som ville ha ”sexmassage”.¹⁷⁵ Så precis som Rubin skriver bedöms de flesta sexuella handlingar, och i det här fallet prostitutionen, utifrån dess värsta möjliga uttryck.

Sexualitetens uppblåsta betydelse

Det sista tankedraget kring sexualitet i den västerländska kulturen är det Rubin kallar för ”sexualitetens uppblåsta betydelse” Detta är en naturlig följd av sexnegativitet och innebär att sexualiteten alltid behandlas som ett specialfall och att sexuella handlingar överlag är tyngda av en ”excess av betydelse”. Sexualiteten menar även Rubin är en ”särskilt markerad kategori”, både inom och utom det juridiska området. Den bedöms inte på samma sätt som andra kategorier av mänskligt handlande.

Lagar kring sexualitet, menar Rubin, har införlivat den religiösa attityden att heretisk (kättersk) sex är ”en särskilt avskyvärd synd som kräver det strängaste av alla straff”. Som exempel på detta ger hon hur penis-anal penetration har behandlats juridiskt. Under lång tid i

¹⁷³ *Könshandeln*, s. 110

¹⁷⁴ *Könshandeln*, s. 109

den europeiska och nordamerikanska historien låg en enda samtyckande akt av anal penetration till grund för avrättning av de som utfört denna handling.

Men detta tankedrag märks även utanför juridiken enligt Rubin. Små olikheter i sexuella värderingar och beteende upplevs ofta som stora, kosmiska hot. Detta kan jämföras med hur människor upplever skillnader inom andra områden. Hon tar matvanor som exempel. Människor kan vara intoleranta, dumma eller ”pushiga” kring vad som utgör ”bra” matvanor, vad som smakar bra och vad som inte smakar bra. Negativa kommentarer kan fällas gentemot den som avviker från en gällande norm kring detta, men olikheter i matmenyer provocerar sällan den slags ”raseri, ångest eller ren terror” som är följden av olikheter i erotisk smak.¹⁷⁶ Huruvida prostitution provocerar de känslor som Rubin beskriver kan mot bakgrund av förarbetarna till sexköpslagen vara svårt att avgöra. Det är dock med all säkerhet så att olikheter i den ”erotiska” smaken inte uppfattas som något positivt av vare sig departementschefen, utredaren eller regeringen. Det verkar snarare vara så att man anser att alla människor skall bete sig på ett liknande sätt sexuellt, något som har demonstrerats ingående i uppsatsen.

Rubin menar även att det sätt och den omfattning staten lägger sig i människors sexuella beteende är annorlunda än andra områden av socialt liv. Graden av inblandning av staten i medborgarnas liv skulle helt enkelt inte tolereras om det gällde andra områden.¹⁷⁷ Detta är något som redan diskuterats under rubriken ”*Rubin och lagar kring sexualitet*”¹⁷⁸, där en jämförelse med den kommers som finns kring medicinsk hjälp gjordes. Att man kan göra detta med sexualiteten beror enligt Rubin på att den behandlas som ett ”specialfall” i en kultur med sexnegativitet. Sexköpslagen vill förbjuda personer (särskilt män) att köpa tillfälliga sexuella tjänster av andra personer (särskilt kvinnor). Detta trots att det sker under överenskommelse mellan vuxna och myndiga personer. Det finns ingen annan lag i Sverige som förbjuder annan typ av handel med tjänster, vilket kan tas som intäkt för att Rubins resonemang kan överföras på det som framkommer i förarbetena till sexköpslagen. Eftersom sexualiteten behandlas annorlunda, är en särskilt markerad kategori, kan en kriminalisering ske utan större protester från kunder och säljare. Kunder och säljare är överhuvudtaget inte tillfrågade vad de anser om den nya lagen. De är inte remissinstans och i de intervjuer som har gjorts har inte frågan ställts – eller om den har ställts redovisas inte deras åsikter. (Det kan vara på sin plats att påpeka att flera av de ”tunga” remissinstanser, som Socialstyrelsen,

¹⁷⁵ *Könshandeln*, s. 83

¹⁷⁶ Rubin (1992), s. 278 f.

¹⁷⁷ Rubin (1992), s. 288

Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket, Justitiekanslern och Riksåklagaren avvisade lagförslaget.¹⁷⁹)

Prostitutionen kan ses som en form av heretisk sexualitet, en sexualitet som bryter mot den svenska kristna religionen där samlag enbart skall ske inom äktenskapet. Kanske är inte det straff som utdöms för brott mot den nya lagen särskilt ”strängt”, något Rubin anser att lagar kring sexualitet är. Hon menar dock att straffen för de sexuella brotten inte står i proportion till social eller individuell skada. I vissa stater i USA är t.ex. straffet för att kyssa någons genitalier strängare än det för våldtäkt, misshandel eller mord (och eftersom varje kyss bedöms separat förstärks dessutom straffet).¹⁸⁰ Huruvida straffet för att köpa eller försöka köpa sexuella tjänster är proportionellt till den sociala eller individuella skada den förorsakar beror på vilket inställning som intas i frågan. Enligt förarbetena till lagen är det uppenbart så att de skador man anser att prostitutionen åstadkommer är oerhörda. Allt från nedsmutsning i närområden till mycket svåra skador på individ och samhälle. Då kan kanske böter eller fängelse i 6 månader tyckas alldeles för lindrigt. Om en annan inställning intas, den som är mer likt Rubins (att det egentligen är en ”ofarlig” och ömsesidig sexuell och ekonomisk handling), kan det tyckas som om både kriminalisering och straff inte står i proportion till någon social och individuell skada.

Sammanfattning och diskussion

Jag har i denna uppsats visat att de sex tankedrag eller antaganden som Gayle Rubin anser förhindrar utvecklandet av en radikal teori om sexualitet förekommer i den svenska sexköpslagens förarbeten.

Det första tankedrag som jag diskuterat är det om det hierarkiska systemet av sexuella värderingar. Detta innebär att vissa sexuella handlingar värderas högre än andra, liksom att de personer som utför de olika sexuella handlingarna värderas olika. De som finns på botten av pyramiden talar Rubin om i termer av sexuella ”kaster” som bl.a. förutsätts vara mentalt sjuka och bl.a. utsätts för sanktioner både i form av social stigmatisering samt ekonomiska och juridiska sanktioner. Enligt förarbetena har sexköpslagen till uppgift att vara normbildande. Det finns alltså ett värderingssystem kring sexualitet som man vill reglera juridiskt. Det hierarkiska systemet som framträder vid en analys av förarbetena överensstämmer till viss del

¹⁷⁸ s. 12

¹⁷⁹ *Kvinnofrid*, s. 101

med det som Rubin menade gällde i USA i början av 1980-talet. Den ”dåliga” sexualiteten är bl.a. den som är kommersiell och som inte sker i en monogam och stadig relation. Däremot behöver inte syftet med sexualiteten vara reproduktion, ske inom ett äktenskap eller med en person av motsatt kön, vilket är fallet i Rubins modell. Sexualiteten som anses ”god” i förarbetena är istället den som är förknippad med känslor av kärlek och som sker i ett speciellt kontext. Den skall innehålla närhet, krav och ge de involverade en möjlighet att utelämnas sig själva i ”genuina” mänskliga kontakter. Den negativa sexualiteten kan bl.a. sägas vara den som enbart innehåller känslor av erotik och sexualitet. Analysen av förarbetena visar att förutom sexarbetaren befinner sig även den manliga heterosexuella sexkunden långt ned i botten i den sexuella värderingshierarkin. Båda parter anses ha mentala störningar, och bådars beteenden kringgärdas av juridiska restriktioner. Det är dock enbart den sexköpande mannens beteende som man vill *kriminalisera* – vilket enligt Rubin är ett av de tydligaste tecknen på ett beteende och en person som återfinns långt nere i den sexuella värderingshierarkin. Jag vill därför hävda att den sexköpande mannen idag i Sverige tillhör en av samhällets allra lägsta ”kaster”, och kanske till och med befinner sig under den sexsäljande kvinnan. Det är hans beteende som kriminaliseras, inte hennes.

I analysen av förarbetena framkommer även något som vid en första anblick kan likna en paradox - män som köper eller säljer sex av andra män placeras inte lika långt ned i värderingshierarkin, och den manliga homosexuella prostitutionen värderas *högre* än den heterosexuella (homosexualitet placeras ju annars generellt sett under heterosexualitet). Ingen av parterna i den manliga homosexuella prostitutionen ses nämligen som psykiskt sjuka, deras beteende uppfattas som mer moraliskt komplext, antas innehålla många olika erfarenheter och säljarna antas inte heller ha blivit lurade eller tvingade till sina handlingar. Detta förklarar jag med hur sexualsystemet korrelerar med genussystemet. Rubin anser att dessa system är relaterade till varandra. I den moderna västerländska ideologin uppfattas bl.a. lust som en manlig domän och kyskhet en kvinnlig. Utvecklandet av sexualitetssystemet sker därför i ett sammanhang där genusrelationerna ser ut på ett visst sätt. Carol Vance skriver att mäns sexualitet uppfattas som aggressiv, våldsam och leder till övergrepp mot kvinnor, som i sin tur uppfattas vara offer för denna manliga lust eller ”drift”. Att heterosexuell prostitution värderas lägre än manlig homosexuell kan därför bero på att den måste fördömas moraliskt; det finns ju någon som är ett offer för någon annans våldsamma och aggressiva handlingar. Till detta kan läggas den högre status mäns handlingar generellt sett har i samhället och att män uppfattas

¹⁸⁰ Rubin (1992), s. 288

inneha större agens än kvinnor. När män säljer sex (till kvinnor eller till män) gör de det för att de vill njuta sexuellt eller utövar ”affärsverksamhet”. När kvinnor gör samma sak är de tvingade eller psykiskt sjuka.

Tankedraget ”dominoteorin om sexuell fara” handlar om att det måste finnas en gräns mellan ordning och kaos så att inget hemskt skall slinka över denna, och även då en viss aktivitet i sig kan vara ofarlig så måste den förbjudas eftersom den kan anses leda till något annat som är hemskt och farligt. Rubin tar upp den amerikanska anti-porr rörelsens resonemang som menar att pornografi leder till sado-masochistisk pornografi som i sin tur leder till våldtäkt. (I förarbetena till den svenska sexköpslagen har man bl.a. använt sig av amerikanska anti-porr aktivisters texter, och i utredningen hävdar man att den som tittar på pornografiska filmer kan få för sig att kvinnor förväntar sig att våld och sexualitet hör ihop, och sedan tro att kvinnor vill ha detta våld och denna sexualitet. Pornografen menar man dessutom kan ses som en instruktionshandbok i sexuellt våld.) Prostitutionen leder till många olika negativa saker enligt sexköpslagens förarbeten. Sexarbetare får känslomässiga störningar av allehanda slag, allt från att de känner sig smutsiga och därför alltid använder tampong och inte kan sitta nära andra människor på bussen, till att de inte kan utvecklas som människor. Vidare lider deras familjer, liksom sexköparnas familjer, svårt av prostitutionen. Prostitutionen blir även ett problem för de som bor i närheten av de platser som sexuella tjänster köps och säljs. Barn blir antastade på väg till skolan. Vuxna män och kvinnor blir tagna för sexköpare och sexarbetare och de tvingas se på när sexarbetare ”betjänar sina kunder”. Andra negativa effekter som tas upp i förarbetena är nedsmutsning och ökad biltrafik för de närboende. Dessutom anses prostitutionen leda till kriminalitet i form av narkotikahandel, misshandel och koppleri och motverkar strävan efter det ideala, jämställda samhället; ett samhälle där kvinnor och män är jämställda i fråga om ”människovärde” och rätt till integritet och respekt (vad detta exakt är definieras inte). Tydligast framträder tankedraget om dominoteorin om sexuell fara när införandet av sexköpslagen berättigas genom att man hävdar att Sverige står vid ”skiljevägen” när det gäller förhållningssättet till prostitution. Om man inte med ”kraft” markerar att prostitution är oacceptabelt och oförenligt med Sveriges kultur hävdar man att de ”destruktiva krafterna” kommer att släppas lösa.

De antaganden och premisser som ligger till grund för sexköpslagens förarbeten har starka drag av sexuell essentialism, vilket är ytterligare ett av de tankedrag som Rubin presenterar. Sexualiteten är något som bara är, inneboende hos individerna, oberoende av yttre påverkan och personliga erfarenheter. Kvinnor och män anses i förarbetena ”egentligen” vilja ha en viss typ av sexualitet. Kvinnor och mäns sexualitet är dessutom essentiellt olika. Män anses ha en

förmåga att isolera sexuell aktivitet som enskilda händelser – något inte kvinnor har. Kvinnor är istället mer känslomässig involverade och får sin ”personlighet” ”invaderad” när de säljer sexuella tjänster. Mäns sexualitet anses vidare som aggressiv och hänsynslös - till skillnad från kvinnors. Det är han som antas utnyttja henne när han köper sexuella tjänster.

Sexualiteten i de flesta tankesystem förväntas anpassas till en enda standard, ett enda sexualideal, och de flesta personer misstar därför sina egna sexuella preferenser för universella system som borde, eller kommer att, fungera för alla andra. Rubin kallar detta för avsaknaden av förståelsen om en godartad sexuell variation. I förarbetena till sexköpslagen framkommer det ett tydligt sexualideal. Sexualiteten skall ske mellan två personer som skall känna närhet och kärlek för varandra och som skall utelämna sig själv i en slags ”genuin” kontakt. De som inte följer detta skall kriminaliseras, behandlas eller fostras till att förändra sitt tankesätt och sitt beteende. Bland annat föreslår man i utredningen att detta är något som man skall börja påverka redan när människor är unga; de måste känna sig önskade, välkomna och få en känslomässigt ”varm” och ”trygg” uppväxt. Flickor måste känna att de är värdefulla och alla ungdomar måste tränas och uppmuntras till att tala och framträda för att få gott självförtroende. Om detta sker kommer de inte heller att vilja varken köpa eller sälja sexuella tjänster eftersom de då växer upp och blir ”jämförbara och ansvarskännande kvinnor och män”¹⁸¹.

Den västerländska kulturen är enligt Rubin genomsyrad av sexnegativitet, och behandlar därför sex med misstänksamhet samt konstruerar och bedömer de flesta sexuella handlingar utifrån dess värsta möjliga uttryck. Det måste därför finnas goda skäl, eller särskilda anledningar, för att ”ursäkta” sexuell aktivitet. I förarbetena accepteras sexualiteten mellan individer så länge den är ”ursäktad” med bl.a. kärlek och långvariga förhållanden, eller när någon utelämnar sig själv i ”genuina” mänskliga kontakter. Den sexualitet som förekommer inom prostitutionen är däremot inte accepterad eftersom den inte anses innehålla detta (åtminstone inte den heterosexuella där män är köpare och kvinnor säljare). I uppsatsen visar jag hur prostitution bedöms och analyseras enbart utifrån negativa erfarenheter. Åtminstone hälften av alla sexarbetare uppskattas utföra sin verksamhet inomhus, och dessas bakgrund, erfarenhet och åsikter har man aldrig forskat kring. Inte heller har man kunnat samla material från de kvinnor som arbetar utomhus och som är av utländsk bakgrund, vilka utgör 20-30 % (och som man anser har en mer positiv uppfattning av att sälja sexuella tjänster), och de ”psykiskt sjuka” kvinnorna vilka utgör 7-17%. Ingen av dessa grupper har man forskat kring

¹⁸¹ *Könshandeln*, s. 214

eftersom man säger sig inte kunnat nå dem med ”de metoder man förfogar över”¹⁸². Av de återstående kvinnor som arbetar utomhus är hälften narkotikaanvändare. De sexarbetare man kunnat studera är alltså de som arbetar utomhus (men minus de utländska och ”psykiskt sjuka”) och som dessutom *frivilligt* tagit kontakt med socialarbetare och forskare - vars uttalade syfte är att hjälpa de som vill upphöra med att sälja sexuella tjänster. De som *inte* upplever sin situation eller sitt arbete som problematiskt har man följaktligen inte intervjuat. Man har även exkluderat erfarenheter från de män som säljer sex till män (och som sägs inte ta lika stor skada av sin verksamhet, utan tvärtom få ut något positivt känslomässigt, sexuellt och ekonomiskt) och män som säljer sexuella tjänster till kvinnor (vilka även de uppfattas ha en positiv erfarenhet). Vid ett tillfälle framkommer det att man är medveten om att det finns sexarbetande kvinnor som har ett bra liv och inte tar skada av prostitutionen, men detta diskuteras inte vidare eller inkorporeras inte förarbetenas resonemang.

Rubin menar att sexualiteten utgör en särskilt markerad kategori i västerländskt tänkande och att den inte bedöms på samma sätt som andra kategorier av mänskligt handlande. Detta är vad hon kallar sexualitetens upplåsta betydelse. Som exempel ger hon människors olika attityder till olikheter i matvanor och jämför det med attityder till olika erotiska vanor och smak. Olikheter i vad man tycker om i matväg ger sällan upphov till samma starka känslor vad gäller olikheter i erotisk smak menar hon. Även om det inte går att direkt utläsa vilka känslor som väcks hos utredare och regering när de diskuterar prostitutionen är det tydligt att visst erotiskt beteende inte uppfattas som positivt. Sexualiteten som inte anses innehålla kärlek, närhet och krav, och som en man dessutom betalar för, skall kriminaliseras. Rubin menar även att det är på grund av detta tankedrag som kriminalisering av sexuella beteenden mellan samtyckande vuxna går att genomföra utan större protester. Det finns nämligen inget annat område av människors privatliv som staten skulle kunna lägga sig i i samma utsträckning som sexualiteten. Kommers t.ex. kring medicinsk hjälp (behandlingar, råd, terapi) skulle inte kunna begränsas på samma sätt.

Enligt Rubin är det problematiska med dessa tankedrag samt avsaknaden av en separat analys av sexuell stratifikation att de ”radikala” teorier som utvecklas bidrar till att de västerländska normerna och sexuella hierarkierna reproduceras. Jag håller med. Genom det resonemang som förs i den svenska sexköpslagens förarbeten befasts den sexsäljande kvinnans låga status i och med att hon anses inte ha en egen agens, vara psykiskt sjuk eller tvingad till att sälja sexuella

¹⁸² *Kvinnofrid*, s.105

tjänster. Dessutom skapas, eller synliggörs, i och med sexköpslagen ytterligare en sexuellt ”kast” – den sexköpande mannen.

Att prostitutionen verkligen skulle kunna få, eller får, de negativa ”domino” verkningarna kan också ifrågasättas. Detta då det finns flera grundläggande metodologiska problem som bidrar till att giltigheten i analysen av prostitutionens orsaker och dess påstådda konsekvenser kanske inte är korrekta. Underlaget till forskningen är starkt begränsat eftersom man inte kunnat nå en majoritet av sexarbetarna överhuvudtaget. Av de som man kunnat nå (de icke-nordiska, icke-psykiskt sjuka utomhus arbetande kvinnorna) har man enbart talat med de som velat ha kontakt med forskare och socialarbetare vars uppgift varit att få dem att lämna prostitutionen. Förutom detta inkluderar man alltså inte erfarenheter från de män som säljer sexuella tjänster.¹⁸³ Genom en annan, mer inklusiv och förbehållslös, antropologisk undersökning skulle kanske helt andra resultat kunna fås. Dessutom, ett antropologiskt förhållningssätt till informanterna som innehavare av agens (och inte enbart offer för ett förtyckande system) skulle kanske både analys och åtgärdsförslag se helt annorlunda ut. Själva ”domino” resonemanget som förs i förarbetena kan med hjälp av Rubins teori förstås som ett sätt att rättfärdiga kriminaliseringen av ett egentligen ”ofarligt” beteende. Rubin beskriver hur ett sexuella beteende som man vill skall kriminaliseras målas upp som ett hot mot hälsa och trygghet, kvinnor och barn, nationell säkerhet, familjen eller själva civilisationen – vilket är precis vad som sker i förarbetena till sexköpslagen.

Den sexuella essentialism som kommer till uttryck i den svenska sexköpslagens förarbeten kan även denna ifrågasättas utifrån antropologisk forskning kring sexualitet och genus. Är det verkligen så att kvinnor som säljer sex måste skyddas från männens ”drift”? Vad säger detta oss om vår egen förståelse av kön/genus och sexualitet? Det specifika åtgärdsförslag som föreslås i förarbetena, att kriminalisera sexköpare och/eller sexsäljare, skulle kunna analyseras utifrån Vances resonemang om den kulturellt föreskrivna resonemangskedjan. Denna innebär att kvinnor har gjorts till förmyndare både för sin egen sexualitet och för mäns offentliga sexuella uttryck - eftersom män inte kan kontrollera sin egen aggressiva och våldsamma sexualitet måste kvinnor göra det. Vance nämner pornografi som en av de saker kvinnor och feminister försöker hindra. Prostitution skulle kunna vara en annan sak.

Både Rubin och Vance efterlyser en mer sofistikerad analys av sexualiteten. Rubin vill ha en radikal och avgränsad teori som utgår från sexualitet och utifrån det lägger till andra sociala stratum. Vance menar att sexualitetens kännetecken bl.a. är dess komplexitet och mångfald av

¹⁸³ Detta finns dock i flera andra studier kring sexarbetare. Se t.ex. Perkins m.fl. (1994), Kempadoo, Doezema (1998), Nagel (1997) och Kulick (1998).

betydelser. Generaliseringar måste därför lämnas åt sidan, subjekten lyftas fram, perspektivskiften måste ske, individens respons måste sättas in i sina specifika sammanhang och sexualitetens alla beröringspunkter (politiska, sociala, ekonomiska, historiska mm.) måste erkännas. Men för att kunna göra detta över huvud taget måste det finnas en förståelse av sexualitet som godartad variation. Rubin förespråkar därför att sexologisk kunskap måste inkorporeras i teorier om sexualitet och att ett mer antropologiskt förhållningsätt användas. Hon skriver: ”Vi har lärt oss att hylla olika kulturer som unika uttryckssätt för mänsklig påhittighet snarare än som några vildars underlägsna eller äckliga vanor. Vi behöver en liknande antropologisk förståelse av olika sexuella kulturer.”¹⁸⁴ Det är uppenbart att både den sexologiska kunskapen och det antropologiska förhållningssättet saknas i förarbetena.

Utifrån dessa antropologiska teorier och metoder kan man diskutera huruvida kriminalisering av de olika delarna av prostitutionen är adekvat eller ett utslag av sexualitetens uppblåsta betydelse, vilket i såna fall kan ge upphov till ej önskade, negativa konsekvenser. Står det diskuterade sexuella ”brottet” i proportion till den faktiska skada den gör, eller bedöms människors *sexuella* handlingar annorlunda och hårdare än andra handlingar som vuxna samtyckande individer ägnar sig åt, och vad får detta i sin tur för konsekvenser? Är detta konsekvenser som är önskvärda i svensk jämställdhets-, och sexualpolitik? Gayle Rubin anser att vad gäller upprätthållandet av den sexuella differentieringen och stratifieringen är det kraftfullaste instrumentet lagar, och att lagarna kring den kommersiella sexbranschen innebär att sexbranschen blir marginell, underutvecklad och förvrängd. Detta får till följd att sexarbetare blir mer sårbara för exploatering och dåliga arbetsvillkor än vad de var tidigare. De kan inte organisera sig i fackförbund, se till att få bättre löner, bättre arbetsförhållande, större kontroll över sin situation eller arbeta för att minska stigmat kring att vara sexarbetare. Denna typ av behandling är enligt Rubin inte socialt accepterat inom andra områden och dessutom inte rättvis. Inte heller här kan jag göra annat än att hålla med, och hävda att svensk jämställdhets och sexualpolitik skulle behöva ta antropologisk teori, förhållningssätt och metod i beaktande. Detta för att undvika att ökad stigmatisering och marginalisering av redan utsatta grupper och för att förbättra de befintliga analytiska redskapen kring makt, kön och sexualitet.

¹⁸⁴ Rubin (1992), s. 284. Egen översättning.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Otryckta källor:

Riksdagsprotokoll 1997/98:115 Hemsida: www.rikslex.se

Yttrande den 3/11-88, drn 103/88 Statens biografbyrå, filmcensuren.

Litteratur:

Butler, Judith (2000), "Sexual traffic. Ett samtal med Gayle Rubin." *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nummer 2.

Chapkis, Wendy (1997) *Live Sex Acts. Women Performing Erotic Labor*. New York, London.

Dworkin, Andrea (1990) i ROKS *Pornografi – verklighet eller fantasi?* Stockholm.

Engelbertsson, Bob – Karlsson, Lyn (1998) *Seminarie uppsatsen. En genomgång av formella krav*, (Uppsala Papers in Economic History, Basic Reading No. 5). Uppsala.

Foucault, Michel (1980) *Sexualitetens historia. 1. Viljan att veta*. Södertälje.

Kempadoo, Kamala – Doezema, Jo (ed) (1998) *Global Sex Workers. Rights, Resistance and Redefinition*. New York och London.

- Kulick, Don (1998) *Travesti. Sex, Gender and Culture Among Brazilian Transgendered Prostitutes*. Chicago.
- Kvinnofrid. Huvudbetänkande av Kvinnovåldskommissionen*. SOU 1995:60. Stockholm.
- Kvinnofrid. Regeringens proposition 1997/98:55*. Stockholm.
- Könshandeln. Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning*. SOU 1995:15. Stockholm.
- Agell, Anders - Malmström Åke (1999) *Civilrätt*.
- Månsson, Sven-Axel (1981) *Könshandelns främjare och profitörer. Om förhållandet mellan hallick och prostituerad*. Karlshamn.
- Nagel, Jill (ed) (1997) *Whores and Other Feminists*. New York och London.
- Pheterson, Gail (1996) *The Prostitution Prism*. Amsterdam.
- Perkins, Roberta mf.l. (1994) *Sex Work and Sex Workers in Australia*. Sydney.
- Rubin, Gayle (1992) "Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality." i Vance (ed.) *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. London.
- Rubin, Gayle (1975) "The Traffic in Women" i Reither, Rayna (ed.) (1975) *Toward an Anthropology of Women*. New York, London.
- Träskman, Per Ole (1998) "Går det att tygla lustan? Om straffbar pornografi, pedofili och prostitution." *Tidskrift utgiven av juridiska föreningen i Finland*. Etthundratrettiofjärde årgången, tredje-fjärde häftet.
- Vance, Carol (1992) "Pleasure and Danger: Toward a Politics of Sexuality." i Vance (ed.) *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. London.
- Vance, Carol (1992) "More Danger, More Pleasure. A Decade after the Barnard Sexuality Conference" i Vance (ed.) *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. London.